

Driemaandelijks tijdschrift
zeventiende jaargang nummer 2
juni 1994

Orgelkunst

ORGELKUNST

XVIIde jaargang, nummer 2 — juni 1994

Driemaandelijks tijdschrift uitgegeven door de
v.z.w. Vlaamse Vereniging ter Bevordering van de orgelkunst.
ISSN 0776-9350

Hoofdredakteur

Kamiel D'Hooghe

Redaktieraad

Luk Bastiaens, Antoon Fauconnier, Dr. Bernard Huys, Prof. Dr. Ewald Kooiman (NI), Ghislain Potvlieghe, Patrick Roose, Dr. Harald Vogel (D.).

Medewerkers

J. Boyer (F), J. Braekmans, J. Brock (U.S.A.), W. Callaert, P. Cré, H. De Backer, Dr. J. De Bie, B. de Leersnyder (F), G. De Swerts, J. D'Hont, J. Eeckeloo, F. Geysen, E. Goedleven, E. Hallein, K. Hoek (NI), G. Hoornaert, F. Jaspers (NI), Y. Knockaert, A. Kurris (NI), M. Lemmens, D. Liévois, J. Meersmans, Dr. G. Moens-Haenen, J. Moors, Dr. G. Peeters, R. Plovie, A. Rössler (D), E. Saveniers, R. Schroyens, Y. Senden, Dr. G. Spiessens, K. Stout (U.S.A.), F. Van Bree, J. Van Landeghem, M. Verstegen, G. Willems, T. Waegeman.

Secretariaat

Agnès Dumon, Beiaardlaan 1, B-1850 Grimbergen.

Abonnement

België : 400 BF.

Nederland : 28,— FL.

Andere landen : 500 BF.

Steunabonnement : 1.000 BF.

— postrekeningnummer : 000-1587551-49
van V.V.B.O., v.z.w., 1850 Grimbergen (met vermelding : abonnement Orgelkunst).

— In Nederland : Rekeningnummer 85.80.98.474 van Kamiel D'Hooghe met vermelding : «Abonnement Orgelkunst».

Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs verantwoordelijk.

Overname van artikelen is slechts toegestaan na schriftelijk verkregen toestemming van de redaktieraad.

Impressies uit het Toskaanse orgellandschap

een reisverslag

Ghislain POTVLIEGHE

Inhoud

	blz.
Impressies uit het Toskaanse orgel- landschap : een reisverslag	<i>Gh. Potvlieghe</i> 51
Advertentie Festival van Vlaanderen	65
Het geslacht van Durme	<i>J. D'Hollander</i> 66
In memoriam	<i>K. D'Hooghe</i> 87
Mededelingen	87
Agenda	90
Ter bespreking	92
Orgeltijdschriften	93
Prullaria	95

De stijlénheid die de bonkige en trotse Toskaanse stad Firenze en het meer poëtische Lucca sinds de middeleeuwen hebben weten te bewaren, is gewoon overrompend. Paleizen, kerken, kloosters, kapellen, pleinen en gebouwen allerlei blijken voor de eeuwigheid te zijn opgetrokken. En binnen de muren van deze middeleeuwse monumenten worden enorme collecties kunstwerken als onvergankelijke statussymbolen van macht en rijkdom geëtalleerd.

Vorst «Il Magnifico» liet zich zelfbewust als het meest markante personage contereften middenin een drie muren-lange processie van «De drie Wijzen». De Lorenzo's genieten onder Michelangelo's beroemste marmers van een eeuwige rust terwijl Brunelleschi met zijn geniale architectuur de hele stad onsterfelijk wist te maken.

Thans nog, op zondag, wandelt er in de straten van Firenze, in een kledij die herinnert aan Rembrants «Nachtwacht» een processie met feestlijke trompetgeschal en scherp gefluit en met trommelgeroffel om een grote groep koorzangers Dom-waarts te leiden.

Zodoende weten de Florentijnen al sinds eeuwen zowel in hun bouw- als schilder- en beeld- en orgelbouwkunst een even uitzonderlijke als merkwaardige eenheid en continuïteit te bewaren. Elke bezoeker moet kennelijk worden geïmponeerd door dit grootse en traditierijke verleden : de band met dit indrukwekkende verleden mag a.h.w. niet worden verbroken.

Klankgevoel, continuïteit en traditie.

Ook de orgelbouwkundige tradities bleven op een merkwaardige wijze in de loop der eeuwen gehandhaafd. Een bezoek aan het Toskaanse orgelpatrimonium in gezelschap van enkele Italiaanse collegae bevestigt al spoedig de uiterst merkwaardige continuïteit sinds begin van de 16e eeuw tot eind van de 19e eeuw. De fiammingo Willem Hermans die een order-portefeuille van 72 op-

drachten had weten te veroveren, gaf de orgelbouwkunst in de noordelijke helft van het huidige Italië een memorabele injectie, een injectie die men er nog steeds als typisch Vlaams beschouwt. Een bijzonder merkwaardige behoudsgezindheid of traditie - wat door sommigen bij ons allicht als een trage groei zal worden begrepen - loopt als een quasi overstoorbare regel doorheen ruim vijf eeuwen Toskaanse orgelbouwkunst.

Van doorgedreven transformaties - in de zin van ombuigen naar een andere stijl hebben de Italianen niet erg veel moeten weten. Zo wreekte de 18e-eeuwse orgelmaker *Domenico Ciacioli* (Lucca) de dood van zijn vader *Domenico Francesco Ciacioli* (Lucca, 17e eeuw) met het verhaal dat de oude van verdriet was gestorven toen hij vernam dat het orgel dat hij had gebouwd in een kerk met een houten tongewelf, zou worden verplaatst naar een kerk met een (typisch Italiaans) vlak plafond.

Geen alleenstaand verhaal over de vroegere uitermate geraffineerde klankgevoeligheid overigens! Nog principiëler liet de 16e-eeuwse *Emilio de' Cavalieri* zich uit : voor hem konden twee identieke orgels, gebouwd door dezelfde bouwer in dezelfde kerk beurtelings schitterend of als een totaal misbaksel klinken tengevolge van de wijziging in de mensurering met slechts een halve toon bij één der instrumenten.

Meent men deze man van een halsstarrige gehechtheid aan één en dezelfde traditie te moeten verdenken, dan heeft men het met hem mis voor. De' Cavalieri behoorde tot een orde van nogal avontuurlijke ridders op zee. Maar eens aan wal verpandde hij zijn hart aan de orgelcultuur. Zo was hij in de St.-Stefano-kerk van Pisa betrokken bij de bouw van een orgel waarvan de kast nog bestaat en bepaalde reminiscensies vertoont met Vlaamse orgelmeubels. De' Cavalieri liet er zijn avontuurlijke fantasie op los en voorzag het instrument van allerlei merwaardigheden, tot zelfs van een spinet toe.

Enkele typische kenmerken van het Italiaanse orgel zijn de vlakke fronten waarvan het pijpwerk steeds van tin is, met ingedrukte mijter- of opgeworpen- vormige (niet-opgesoldeerde) labia, terwijl het binnenpijpwerk van een zeer hoog loodgehalte is en varieert van vrij- tot zeer zwaarwandig. Schaafstreken heb ik niet kunnen constateren in het metaal. Volgens sommigen zou het gehamerd zijn, maar naar onze historische normen zou dit dan wel uitermate licht zijn gebeurd en alleszins volledig

vlak nagewalst. De kernen zijn zeer dun, in origine kennelijk niet gestoken, en naar de diskant toe messcherp aangesneden. In de loop van de vorige en in het begin van onze eeuw werden er - quasi als enige transformatie - soms kernsteken aangebracht. De winddruk schommelt er tussen de 45 mm WK en de 50 mm WK, en wanneer het over 60 mm WK gaat rijzen er nu alom twijfels omtrent de authenticiteit ervan. Bijgevolg, zeer lage opsneden en nogal grote voetopeningen. Het flitsen in de bas van de Principalen 8', was in alle bezochte orgels te horen en wordt als normaal aanvaard. Dit flitsen verdwijnt eens het klein oktaaf voorbij omdat het vanaf dan meestal in 2 koren is uitgebouwd en sporadisch zelfs in drie koren vanaf het dubbel-gestreepte oktaaf. Een andere eigenaardigheid van het oude Italiaanse orgel is dat de diskant op f1 begint.

Het pijpwerk is er eng gemensureerd, en verder is opvallend dat het registerbord steeds rechts van het klavier is opgesteld.

Restauratieproblematiek

Een cruciaal probleem blijft er nog steeds het vaststellen van de originele toonhoogte. In de loop van de 18e eeuw zou men er zelfs de toonhoogte van het instrument vaak hebben verlaagd. Constructielijnen bij de stemrand die de corpuslengte aanduiden, heb ik nergens kunnen terugvinden, maar een revelatie was me wel de steeds terugkerende «constructielijn» die de opsnede binnenin elke pijp aanduidt. Dit sterkt mijn overtuiging dat de vroegere orgelmakers het intonatielwerk in het atelier verrichtten. In de Italiaanse contreien waar de tradities zo levendig bleven, lag het a.h.w. voor de hand dat van bij de fabricatie van het pijpwerk zelf, het vastleggen van de opsneden met vaste parameters werd gehanteerd.

In het Toskaanse orgellandschap trof ik geen zwaar getransformeerde en/of verminkte instrumenten aan : de orgelfronten, steeds van tin, staan er na vijf eeuwen nog even flink overeind. Het beschilderen met aluminiumverf - een «opfrismethode» die men ten onzent alom aantreft - heb ik nergens gezien (of liet men mij niet zien?). Zag ik hier en daar wat geschonden stemranden, nergens heb ik verhakkeld, geknepen en in mekaar geramd pijpwerk gezien zoals dat bij ons schering en inslag is. Dit is ongetwijfeld in verband te brengen met de degelijkheid die de springladen bieden. Het nederige respect voor het orgel-

culturele erfgoed dat er in feite sinds eeuwen als een natuurlijk gegeven blijft bestaan, verraste me. Ongetwijfeld zullen uitzonderingen deze regel bevestigen.

Daarentegen hebben wij, ook sinds eeuwen, dapper een traditie van zelfvernietiging gecultiveerd en het eigen Vlaamse genie meestal slechts matig of helemaal niet erkend. Het huidige verminken van onze steden en landschappen, de miskening van ons culturele erfgoed en van eigen waarden, wordt verscherpt ervaren wanneer men het culturele besef van andere gebieden erbij gaat vergelijken. Dat wij een volk zijn van zelfvernietigers wegens een tekort aan eigen cultureel besef heeft misschien te maken met een lompe levensstijl die historisch is bepaald?

Vlaamse invloed

Ook in de disponering van hun instrumenten bleven de Italianen lang gehecht aan de tradities. Tot de Vlaming, de lekebroeder Willem Hermans kwam. Wat ik van hem zag was o.m. een gesponselde lade (sponsels koud gelijmd tegen de scheien i.p.v. in de schei-sponningen). Het gesponselde lade-type introduceerde onze Vlaamse religieus in Italië, samen met een typische Trompet met blikken bekens, kurkvormige loden koppen (i.p.v. de in Italië toen gebruikelijke houten koppen) en lepels met vooraan een schuin opgesoldeerd messing stukje. Ook leerde Hermans de Italianen de meervoudige Cornet kennen, net zoals de Vlaming Langhedul dit register in Parijs introduceerde. Overigens ging onze Hermans naar Italiaanse normen er vaak met een nogal gezwinde (Vlaamse?) fantasie op los en voelde hij zich dan ook lekker thuis in de Jezuitenkerken.

Willem Hermans leerde de Italianen ook de gedekten kennen, maar tot mijn verrassing zijn ze slechts tot 1/4 opgesneden en zonder baarden. Trouwens, de Italianen plaatsten nooit baarden en laten de labia van het pijpwerk diep onder het rooster zodat enkel het corpus in het rooster gevat zit. Had men baarden aan het pijpwerk geplaatst, dan waren al te grote rooster-boringen noodzakelijk met als gevolg dat het pijpwerk te los komt te staan en het stemmen onmogelijk wordt.

In L'Aquila stapte de bouwer *Luca Neri* omstreeks 1650 eens van de gewoonte af om de labia onder het rooster te houden, wat hem evenals Hermans niet belette de gedektfluit (4') baardloos te construeren.

Van W. Hermans is in de «Prioria dello Spirito Santo» een orgelkast uit 1664 bewaard en deze lijkt me te verwijzen naar de toenmalige Limburgse-Luikse orgelarchitectuur.

Grote invloed van Hermans ging voornamelijk vanuit Pistoia. Meer bepaald was het de familie Agati die tot eind van de 19e eeuw werkte en die Hermans' idealen krachtig uitdroeg, zonder ooit bij de Vlaming zelf in de leer te zijn geweest.

Merkwaardig is hierbij wel het feit dat Hermans' invloed zelfs bijna een eeuw later een inspiratiebron werd voor de familie Agati. Wat m.a.w. betekent, dat Hermans-elementen ong. een eeuw na zijn dood door de Agati's werden gerevaloriseerd en verwerkt in de plaatselijke tradities!

Reeds in de 17e eeuw begon de school Agati-Tronci meer en meer aandacht te besteden aan fluiten met smalle labiëring. Dit stijlkenmerk werd o.m. toegepast in het orgel van het dorpje San Marcello.

Met de vernieuwingen die Hermans invoerde werd ook de registratiekunst herzien: een registratie met Cornet III, Principale (8') en Ottava (4') bv., klinkt op zo'n oud Italiaans orgel bijzonder mooi en diep, transparant en met een bijzonder klankreliëf. Hierover publiceerde Th. Culley S.J. 'Organari fiamminghi a Sant'Apollinare a Roma, II, in L'Organo, V, pp. 2123-224).

Zelfs de 19de eeuwse tongspelen klinken transparant en stilistisch homogeen met het oudere geheel. Het zijn artistiek bijzonder hoogstaande uitbreidingen waarin periodes met eeuwen verschil, broederlijk versmelten. Zo'n Italiaanse homogeniteits-kenmerken na transformaties zijn in onze contreien eerder zelden te bespeuren. Vnl. 19e- en 20-eeuwse orgelmakers pasten bij ons meestal met de grootste nonchalance allerlei uitbreidingen en wijzigingen toe. Liever dan zich te bekommeren om stilistische eigenschappen, vergaloppeerden ze zich bij voorkeur aan een zgn. «compromis-ideaal» waar diverse periodes en stijlen, kunnen of niet, mekaar duldzaam moeten lijden.

De Italianen met wie ik op tocht ging wilden graag vernemen in welke mate de Italiaanse orgels van W. Hermans Vlaams van inslag waren. Dat is een zeer moeilijke vraag, vnl. omdat ons Vlaamse orgelbezit van eind 16e en begin 17e eeuw omzeggens compleet is verloren gegaan. Hoewel ik toch al - na dit korte bezoek in Italië - kan vermoeden dat het met Hermans is vergaan zoals met M. Langhedul in Parijs en de Duitse school van

Goldfuss in de zuidelijke Nederlanden. Deze bouwers pasten zich aan de heersende stijl van de gebieden waarin zij werkten aan, en wisten een eigen stempel door te drukken naargelang hun persoonlijkheid en overredingskracht, de contacten die ze onderhielden, de middelen waarover ze konden beschikken en het peil van de orgebouwkunst zelf op de plaats en het ogenblik dat ze er infiltrerden. M. Langhedul's invloed is zeer sterk geweest in Parijs en ik meen dat die ongeveer kan worden vergeleken met deze van Hermans in Italië. De 17e-eeuwse Duitse school in onze gebieden is daarentegen sterk «vervlaamst».

Hoewel de typische Italiaanse orgelklank op het eind van de tweede helft van de vorige eeuw verdwijnt, toch blijft de architectuur van het (vierkantige) orgelprospect behouden. Het orgelbuffet (eerste helft 19e eeuw) in het Florentijnse San Giovanni Evangelista kerkje en dat in de San Lorenzo (van Fratelli *Serassi di Bergamo*) uit 1864 dat met zijn drie klavieren en zelfstandig pedaal een orgelfront heeft dat niet groter is dan het front van het éénmanualig orgeltje uit begin van de 17e eeuw in dezelfde kerk, illustreren dit treffend. De opbouw van het binnenwerk van het «romantische» *Serassi*-orgel is zo mogelijk bijna even onoverzichtelijk als dat van het Loret-orgel van de Norbertijnerabdij van Averbode.

Tenslotte was er me de verrassing van het onverstoorbare bouwen van de springladen en dit tot zelfs begin van onze eeuw. Bij zo'n windlade-constructie staat het pijpwerk steeds royaal ver van mekaar (in tegenstelling tot de oud-Vlaamse praktijken die tot het begin van de romantiek golden). Deze springladen zijn na eeuwenlang gebruik nog steeds betrouwbaar en vrij eenvoudig te restaureren (door vervanging van het leder). Voorzeker is de goede toestand van het pijpwerk ook toe te schrijven aan de gemakkelijke bereikbaarheid bij het stemwerk en de per rang deelbare «mixtuur».

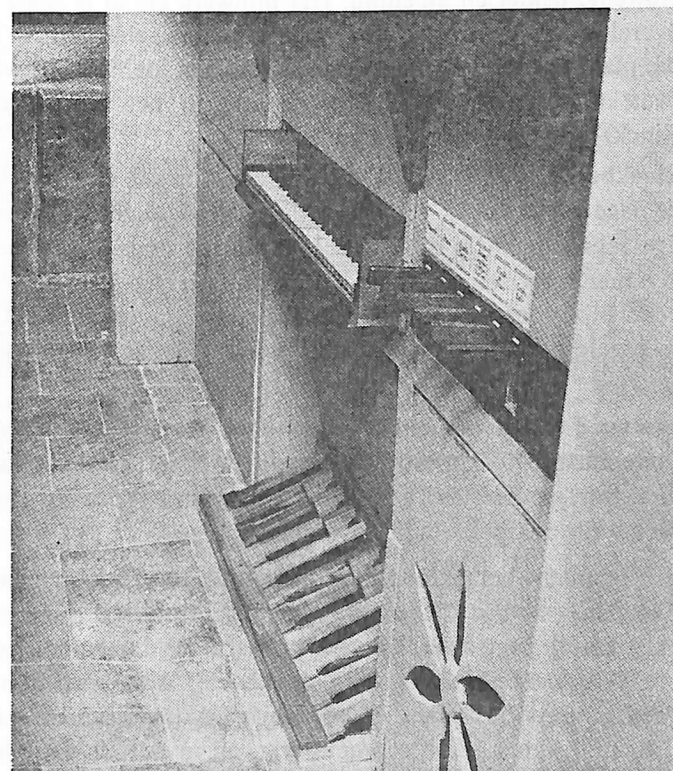
De traktuur is bijzonder licht gemaakt : de dunne ijzeren wellen herinneren aan deze zoals de Van Peteghems ze maakten voor de onderwerken en echo's. Houten abstrakten lieten de Italianen ook voor anderen, en in een handomdraai regelden ze het met ijzerdraad-abstrakten. Die Italiaanse mechanieken lopen - voor wie er niet mee vertrouwd is - bijna griezelig licht en zijn zelfs voor achtvoetsorgels enigszins vergelijkbaar met het toucher van een klavichordje.

Alle klavieren zijn belegd met palmhout. De nachtegaal kweelt er zelden op één pijpje maar is bij voorkeur drie tot vier sterk !

FIRENZE : kerk van de Groothertog van de Medici : *San Lorenzo*.

In Firenze zelf was mijn eerste kennismaking met deze Italiaanse stijkenmerken, het oude orgel van de *San Lorenzo*, (1500-1502), toegeschreven aan *Benedetto Vantaggini*. Dit instrument onderging weliswaar enkele kleine wijzigingen in 1707, en door *Antonio e Filippo Tronci* in 1773. Hierbij bleef het hele pijpbestand uit 1502 bewaard, maar omwille van uitbreiding met een pedaal (1707) werd de kast in de diepte uitgewerkt. Mooi gesloten kasten, zoals wij die hier kennen, heb ik er niet

SAN LORENZO-kerk in Firenze,
zicht op klaviatuur, registratuur en pedaal.

gezien. De Italianen blijken niet zwaar te hebben getild aan de akoestische functie ervan; voor hen was het kennelijk in de eerste plaats een afsluiting, een bescherming van het geheel.

De samenstelling van het pedaalregister «Contrabassi» (steeds van hout) waarvan in het groot oktaaf 16' + 8' (ondeelbaar) en het klein oktaaf voortgezet wordt door de 16' alleen, herinnert aan de wijze waarop de Duitse instrumentenbouwer Hass (2e helft 18e eeuw) de bas van zijn (achtvoets)-klavichorden voorzag van een onafhankelijke viervoet. Het komt zelfs voor dat de Contrabassi drie sterk zijn uitgebouwd, nl. met 16' + 8' + 4'!

Een dergelijke uitbouw bezorgt inderdaad een afgelijnde bas, wat bijzonder goed valt in het klankbeeld van orgels die al ruim twee eeuwen oud waren op het ogenblik dat ze aan zo'n uitbreiding werden onderworpen.

Bijzonder mooi klinken er de fluiten 4' en 2' : met présence en toch fluwelig, helder en afgelijnd. Het pijpwerk ervan is zoals ik ook overal elders aantrof, steeds open en smal gelabieerd (1/5 van de plaatbreedte). Dit herinnerde me aan de faktuur van De Swart (Utrecht) zoals ik die toepaste in het Grimbergse (Sweelinck)-koororgel van de abdij.

Het klankbeeld in z'n geheel ontwikkelt - mede ten gevolge van de lage winddruk - een prachtige grondtonigheid en een zilverige bekroning. Met dit klankbeeld gesierd door de middentoonstemming met reine tertsen, verkrijgt men van een Frescobaldi een bijzondere en ongekennde expressie en spanning. Op andere orgeltypes is zo'n adekwate verklanking gewoon uitgesloten.

Onlangs werd dit instrument hersteld door *Riccardo Lorenzini* uit Montemurlo (40 km. ten zuiden van Firenze). Het snijwerk kon niet worden hersteld/gereconstrueerd omdat daartoe nog geen financiële middelen zijn gevonden.

Op dit instrument beluisterde ik Frescobaldi, Sweelinck en ook nog Pachelbel waarin de mooie pedaalcontrabas a.h.w. een zacht klanktapijt legt onder het manuaalspel en bovendien een mooi reliëf verleent aan het gehele klankbeeld. Waar men in het grote kerkgebouw ook staat, steeds blijft het klankgeheel even duidelijk, sterk maar nooit schreeuwerig, en in de bas voorzien van een merkwaardige graviteit. De deelbaarheid van de «mixtuur» per rang met zijn merkwaardige, per rang onderling ver-

schillende repetitie(s), verhoogt het typisch vokale karakter van de Italiaanse (éénmanualige) orgels waarvan de tessituur loopt van C tot a³, en op sommige plaatsen zelf tot c⁴!

Wat me overigens ook trof is het feit dat al de oude orgels die ik er heb bezocht, gestemd zijn in een middentoonstemming en dat dit er als volkomen normaal wordt beschouwd. Hoewel dit uiteraard normaal is, blijft ten onzent het toepassen van een oude stemming nog steeds zwaar problematisch, tenzij ze (nogal sterk) «wohltemperiert» is.

Dispositie :

manuaalwerk : B. Vantaggini da Volterra (?), 1500-02.

Principale (12'), dubbelkorig van c', driekorig vanaf gis'

Ottava (4), dubbelkorig vanaf c', driekorig vanaf e''

Quinta decima (2) (XV) : dubbelkorig vanaf c', driekorig vanaf f''

Ripieno, samengesteld uit :

XIX (= 1 1/3')

XXII (= 1')

XXVI (= 2/3')

XXIX (= 1/2')

Flauto in ottava (4' open)

Pedaal

gebouwd door Thomasi Fabri, 1707

Contrabassi : C-B = 16' + 8' (hout)

vanaf C^o - A^o = enkel op 16' gebaseerd

Tambouro II (open, hout)

Tessituur : verkort oktaaf, C-D-E-F

omvang :

manuaal : C-c⁴ (57 toetsen)

pedaal : C-a^o

Temperamento mesotonico

Corista 440 Hz bij 25°

Winddruk : 58 mm. W.K.

Zoals op vele andere orgels zijn ook hier de uiterste toetsen van het klavier veel breder dan de andere en is de ruimte van de a-toetsen tussen de boventoetsen gis en ais steeds smaller dan de ruimte tussen de andere toetsen. De tussenruimte van de d-toetsen is in zo'n geval steeds breder dan deze tussen de andere toetsen.

Zoals vrijwel de meeste orgels die ik heb gezien en gehoord was ook dit instrument voorzien van één klavier.

Santissima Annunziata

Een iets jonger orgel bezocht ik in Firenze in het prachtige met goud versierde kerkinterieur van de S. Annunziatakerk. Enkele details niet te na gesproken, werd het instrument gebouwd in 1509-21 door *Domenico di Lorenzo*. In 1623 werd het met één toon verlaagd door uitlenging van het pijpwerk en werden van de Principaal de C en D-pijpen bijgemaakt.

In de vorige eeuw werd de tessituur onder handen genomen waarbij de originele F-a^o (zonder Fis en Gis, en zelfs zonder de gis) moest sneuvelen voor een klavier van C-f3.

Ook werd er een pedaal aan toegevoegd met de typische houten Contrabassi (16' + 8') met een tessituur van C-gis^o, terwijl de a^o-toets enkel ten dienste staat van de even typische trommelen II-sterk.

Ook hier is er nog steeds een springlade, een klavier met kort oktaaf (C-D-E-F-G-A-Ais-B), en een middentoonstemming.

Het klinkt wel heel wat sterker (wegens de akoestiek van het kerkgebouw zelf?) dan het orgel van de San Lorenzo.

In de eerste helft van de 19e eeuw werd het instrument uitgebreid door *Michelangelo Paoli* (toen in Firenze gevestigd) met een Trompet, een Clarone, een Cornet en een Flauto traverso. Bekend is dat Paoli oude orgels respecteerde (jammer dat de latere Paoli's dit soort respect niet steeds wisten op te leveren en zelfs met inferieur onderhouds- en transformatiewerk hun palmares besmeurden).

Ook dit instrument verkeert in uitstekende staat en werd enkele jaren geleden door *Pier Paolo Donati* gerestaureerd.

San Niccolo

Naar Italiaanse begrippen heeft het oude orgel van deze kerk een bijzonder ingewikkelde geschiedenis.

Het oudste gedeelte, samen met de vergulde kast is gebouwd door *Luca di Bernardino da Cortona*, een bouwer die tot de Toskaanse orgelmakers-school wordt gerekend. Ook bij hem treffen we de stijkenmerken aan die ik hierboven aanstipte : tinnen front met mijtervormige, ingedrukte labia en een in de flitsende Principaal. De kernen zijn minder gestoken dan deze van het oude orgel in de San Lorenzo, maar de ruimte ontwik-

kelt een sterkere akoestiek. Het klavier is met palmhout belegd en de stemming is middentoons.

Di Bernardini disponeerde zijn instrument als volgt :

Principale Basso en dubbelkorige Soprano

Ottava

XVma (= 2', repetitie op cis 3)

XIXma (= 1 1/3, repetitie op fis 2)

XXIIma (= 1', repetities op cis 2 en cis 3)

XXVIma (repetities op fis 1 en fis 2)

XXIXma (repetities op cis 1, cis 2 en cis 3)

2 houten pijpen voor de Tambouro

Springladen.

Ondanks de «opbouw» door de geschiedenis is ook hier een merkwaardige eenheid in het klankbeeld bewaard gebleven : in de 18de eeuw werd er een Vox Humana (zwevend) vanaf f' toegevoegd. In de eerste helft van de vorige eeuw was het *Michelangelo Paoli* (Firenze) die de dispositie verder uitbouwde met :

Cornetto, deelbaar als volgt :

Cornetto dolce (vanaf f1) (= 4' + 2 2/3')

Cornetto (2' + 1 3/5')

Clarone Bas (tot e')

Trombe basse

Trombe soprane

Flauto traverso (8) vanaf f1

Flauto 4 (volledig)

Pedaal :

12 Contrabassi 16'-houten pijpen.

Enkele jaren geleden werd dit instrument door *Pier Paolo Donati* gerestaureerd.

DUOMO

Ofte Domkerk, een imens bouwwerk van Brunelleschi, helemaal opgetrokken in kleurrijke marmersoorten. Hier trof ik drie orgels aan die als voorbeeld gelden van het dieptepunt in de Italiaanse orgelhistorie. Mijn verbazing uitdrukkend over dit feit, en dan nog wel in zo'n merkwaardige en door toerisme platgelopen kerk, kon ik uit het antwoord opmaken dat het oude orgel weliswaar in onzer zestiger jaren werd gedemonteerd maar voorlopig in een museum opgeslagen, op revalorisatie wacht.

Het orgel in SAN MARCELLO (San Marcello-kerk)

Minstens een 70-tal km. ten westen van Firenze ligt het dorpje San Marcello waar een onlangs gerestaureerd orgel staat en waarvan wordt vermeld dat het (pijpwerk) werd gemaakt door *Cosimo Ravani* (Lucca) in de 17e eeuw, of (enkel de lade?) door *P. Agati* (1735-1806). Uit zo'n gissing blijkt weerom eens te meer hoe sterk de tradities bleven bestaan. Ook voor mij, als orgelmaker, dagelijks betrokken met orgelbouw is het verschil - in deze dagen van een eerste confrontatie met het Italiaanse orgel - niet meteen te merken.

Wat door de Italianen als een merkwaardigheid wordt aangestipt is dat hier de invloed van de Vlaming Hermans duidelijk is. En waaruit deze Vlaamse invloed blijkt? In de eerste plaats vanwege Cornet III en de faktuur van de Trompet 8.

De kast is, zoals meermaals voorkomt, verguld. Het prospect vertoont 23 tinnen pijpen met mijtervormige, ingedrukte labia, verdeeld over drie velden : 7/9/7. In het front staat als grootste pijp, de E van de Principale (terwijl de twee grotere open houten pijpen zijn).

Tessituur : C-d3; Pedaal 22 toetsen.

Dispositie :

Principale (8') (dubbel in diskant)

Ottava

Flauto Soprano (8)

Vicesima Seconda (in werkelijkheid een 2')

Vicesima Nona (in werkelijkheid een kwint 1 1/3)

Flauto Basso in 8a (= 4' bas, de bas loopt steeds, zoniet meestal tot f')

Cornetto 4'; 2 2/3; 2'

in origine was er nog een 1 3/5' (voorlopig (?) nog niet bijge-maakt)

Voce Umana, disk. 8'

Trombe Basse (8)

Trombe Soprana (8)

Bordone 8 Sop.

Bordone 8 Basse

Ottavina (is in werkelijkheid een Fluit 4 disk.).

Schakelt men de «Ripieno» in dan komt bij het hierboven genoemde prestanten koor bij : 1' + 2/3' + 1/2'.

Pedaal : Contra bassi : 16' + 8'.

Het is een prachtig klinkend instrument, waarvan ik als merkwaardig ervaren dat bij elke toegepaste registratie de registers steeds duidelijk onderscheidbaar blijven en toch mooi homogeen versmelten.

Ook hier terug die merkwaardige transparante, vokale klank.

☆

«Modern times»

Thans groeit er in Italië belangstelling voor Duitse orgeltypes. Organisten zijn er op belust, met als voornaamste reden, het vertolken van Bach. Dit lijkt me een «historiseren» in de meest pejoratieve betekenis van het woord. Als ik de grandeur van het Italiaanse orgeltype vergelijk met de import van zgn. Bach-orgels, dan heb ik daar heel wat bedenkingen bij. Een proeve tot een «Bach-achtige verruiming» is wel het Ahrend-orgel (1991) van de *San Simpliciano* in Milaan met zijn drie klavieren en zelfstandig pedaal. Toegegeven dat ik het er leerde kennen op een CD (Harmonia Mundi, Bach orgelwerke, met Harald Vogel) maar mijn opmerking omtrent de wind en de intonatie werden meteen aanvaard en zelfs van een niet mis te verstane commentaar voorzien : de Duitse orgelmaker diende een compromis te maken met de Italiaanse stijl, en over de orgelwind was kennelijk niemand erg gelukkig. Het orgelmeubel doet simplistisch aan maar de architectuur ervan werd de orgelmaker opgedrongen.

Verdedigers van dit instrument voeren nu aan dat een orgel met «slechts» (sic) 11 reg. op het HW (op 8' basis en met een Bourdon 16'), 9 op het RP, 6 op het Bw en 9 op het pedaal (maakt samen 35 registers) te klein zou zijn om de ruimte van deze kerk te vullen.

Anderzijds zou dit instrument ook kwaad bloed hebben gezet bij enkele orgel-docenten die zich uitgeven als verdedigers van het «electrisch/liturgisch» (sic) orgel !

Verrassend overtuigend daartegenover is de CD (FONÉ 93F19CD) met Bachs transcripties van concerten van Vivaldi en Marcello, op orgels in het gebied van de «Noava Olanda» (een gebied dat aldus werd genoemd omdat het als landbouwgrond vruchtbaar werd gemaakt middels Nederlandse methodes).

Pater Edoardo Bellotti vertolkt op een schitterende wijze zeven concerten op een viertal verschillende Italiaanse historische orgels.

Dat J.S. Bach bijzonder boeiend klinkt op deze instrumenten heeft deze organist bewezen. Het verlaten van tradities waarover ik het hierboven had, lijkt me des te duidelijker een modern modieus gedoe, een miskenning van eigen (vroegere) grootheid. Ook het booklet is uitgewerkt tot een knappe gids voor wie zich interesseert aan de oude Italiaanse orgelcultuur.

Opname-technisch behoort deze orgel-CD tot de beste die ik ken : de Italiaanse orgelklank die ik er live leerde kennen is hier getrouwvol opgenomen.

In de BRT-KRO-reeks is ook een interessante CD met Toskaanse orgels. De opname is minder duidelijk dan deze bij de hierboven besproken CD : de akoestiek is erg ruimtelijk opgenomen en de grondtonigheid wordt (daardoor ?) sterk geaccentueerd.

De jonge Italiaanse organografie is groeiende. Toch is er nood aan een totaal-overzicht met als correlarium een studie omtrent de historische uitvoeringspraktijken.

☆

Op dit ogenblik werken er in Italië een vijftigtal orgelbedrijfjes. Veel van die bedrijven draaien op slechts een tweetal man. In de meeste gevallen verwerken ze niet-dure restauraties, temeer omdat de orgels er niet steeds zo zwaar werden verminkt en omgespit zoals hier te lande. Toch wordt er in Italië, voor zover ik heb gehoord, uitermate zuinig met geld voor orgelrestauratie omgesprongen en is sponsering er steeds samen met subsidiëring noodzakelijk. Het bankwezen zou hierbij een voorbeeldige rol spelen.

De herstellingswerken die men mij liet zien, getuigden allemaal van verzorgd werk en respect voor de geschiedenis. Het werd me al vlug duidelijk dat de ernstige orgelmakers er, gedreven door artistieke idealen en een historisch besef, eerder idealisten zijn.

Slechts enkele bedrijfjes, toch wel een tiental, worden als betrouwbaar voor historische restauratie beschouwd. De anderen halen slechts een zeer matig tot zwak niveau en werken spotgoedkoop. Grotere bedrijven die destijds vele kansen kregen, hebben het niet weten waar te maken, en dit naar ik uit de gesprekken begreep, wegens gebrek aan historisch en algemeen cultureel inzicht.

Een wat schrale troost moge de wetenschap zijn dat de geschiedenis wel meer van die moeilijke tijden heeft gekend. Getuige

hiervoor het verbitterde verhaal van de 18e-eeuwse orgelmaker *Feliciano Fedeli* die in het orgel van L'Aquila, San-Bernardino (1725) zijn belevenis op een velletje perkament schreef en het stiekem in het instrument kleefde. De boodschap van zijn nu vereeuwigde verhaal was, dat het met de orgelbouw steeds slechter ging en dat het na zijn dood nog veel slechter zou verlopen. En dat het hem overigens van het hart moest dat hij het hele jaar door, keihard aan het orgel had gewerkt zonder daarvoor een cent te hebben ontvangen, maar desondanks doorwerkte. Dit welteverstaan, enkel en alleen ter ere van San-Bernardino ! Fedeli, Uw woorden geraken ook voor uw latere collegae nooit helemaal koud..

Maar in die oude Italiaanse orgels met hun vokale en transparante klankbeeld blijven we «Fra Angelico en de drie lentedragers van Botticelli» herkennen en horen.

Festival van Vlaanderen

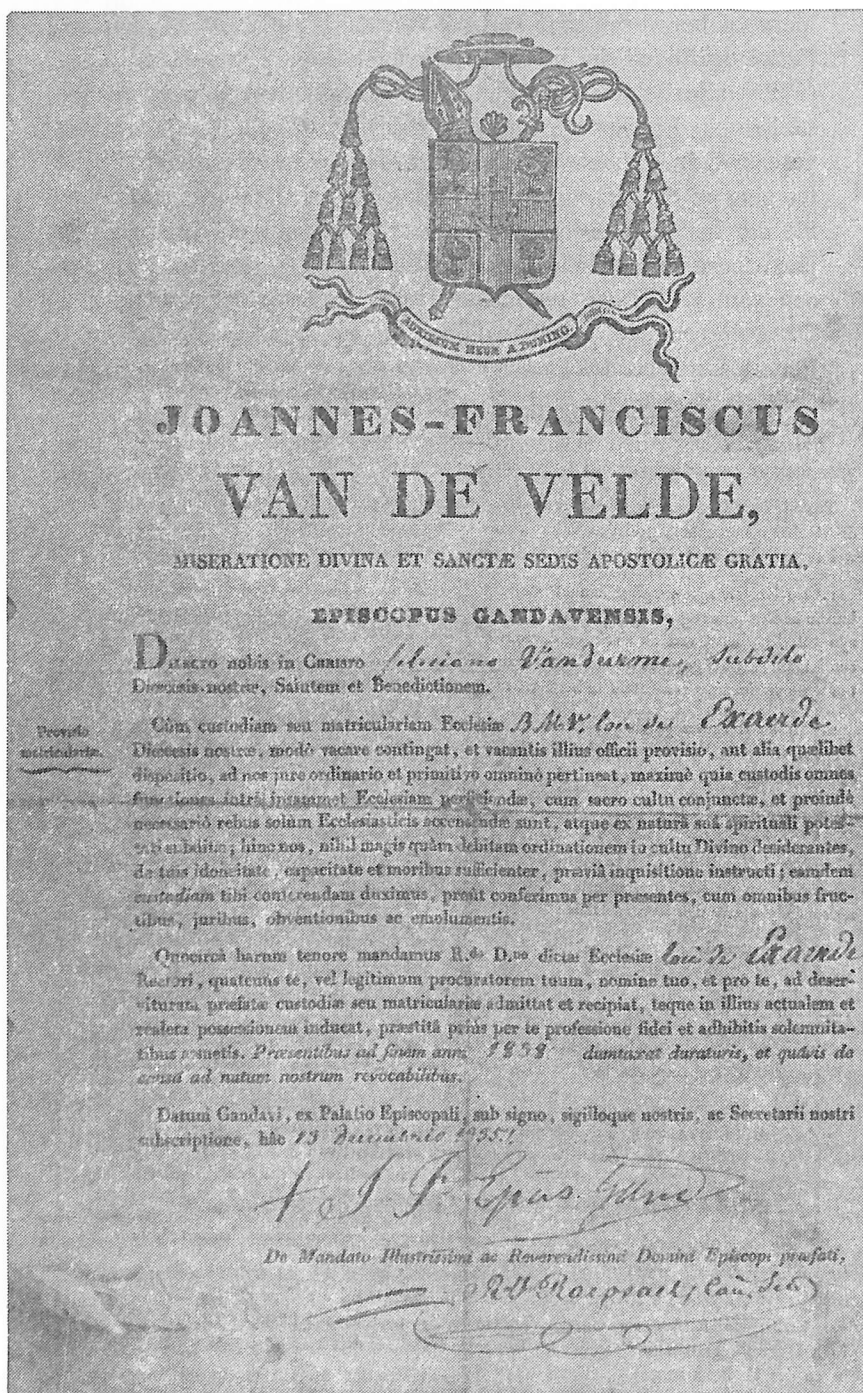
ORGELTRIP 5 JULI 1994

08.00 uur :

- Kloostergang Basiliek Tongeren : ochtendconcert door **Luc Ponet** (orgel) en **Carlo Willems** (marimba)
- Notre-Dame du Mont-Carmel Visé : organist **Kurt Hollants** op het «Bach»-orgel van G. Westenfelder (1992); 2 manualen en pedaal, 40 registers.
- Abdijkerk Beaufais : organist **Pierre Thimus** op het Le Picard-orgel (1741), door Westenfelder gerestaureerd (1993); 2 manualen, pedaal, 19 registers.
- Notre-Dame et Saint-Remacle Spa : organist **Jean Ferrard** op het Thomasorgel (1992), gebouwd naar het voorbeeld van de Silbermann-orgels in Ponitz en Rötha (D); 2 manualen, pedaal, 26 registers.
- St.-Annakirche Aachen : organist **Wolfgang Karius** op het nieuwe Weiba-orgel (1994) uit Hellenthal; 3 manualen, pedaal, 34 registers.
- O.-L.-V.-Basiliek Maastricht : organist **Kei Koito** op het Séverin-orgel (1652) door Flentrop in 1984 gerestaureerd; 3 manualen, pedaal, 38 registers.

Prijs inclusief verplaatsing en maaltijden **BF 1.800**. Rekeningnr. 000 - 0861764 - 16 (Basilica Orgeltrip '94).

Info en reservatie : **BASILICA CONCERTEN**, Vlasmarkt 4, 3700 Tongeren. Tel. (012) 23.57.19. Fax (012) 26.41.26.

Benoemingsbesluit voor Feliciaan Van Durme tot koster-organist te Eksaarde, 1835.

Het geslacht Van Durme

Twee eeuwen dienstbetoon in kerk en kerkmuziek

Jos D'HOLLANDER

Op 13 december 1835 mocht FELICIAAN VAN DURME (1) uit Serskamp op het Bisdom zijn nieuw benoemingsdocument van koster-organist in ontvangst nemen. Dit keer voor zijn nieuwe werkring : de parochie O. L. Vrouw Hemelvaart te Eksaarde. Hij was voordien koster-organist in Hillegem maar door zijn huwelijk met Adelaide Eyerman, wiens vader koster-organist was in Eksaarde, kwam hij terecht in de «Soete» Wase gemeente waar hij zijn schoonvader opvolgde als koster-organist.

Zijn benoemingsdocument ving aan als volgt :

«*Dilecto nobis in Christo Feliciano Van Durme, subdito Diocesis nostrae, Salutem et Benedictionem*».

Het Salutem et Benedictionem is een wens die een waarachtig uitzonderlijke vervulling heeft gekend. Feliciaan was voordien (dus vóór 1835) reeds koster-organist in Hillegem, terwijl anno 1994, nog een van zijn achterkleinkinderen in zijn 90ste levensjaar compositorisch actief is met kerkmuziek in de volkstaal en wel in een verantwoorde en geïnspireerde stijl die bij het gregoriaans aanleunt. We bedoelen : Z. E. H. Kanunnik Gerard Van Durme. Hij is (voorlopig) een der laatste kerkmusici uit dit geslacht.

Toen Feliciaan Van Durme door Mgr Van de Velde, bisschop van Gent, benoemd werd tot koster-organist, was het gebruikelijk dat een koster-organist om de drie jaar door de bisschop in zijn functie werd herbevestigd.

De kerkelijke Wetten waren bijzonder streng voor de bedienaars van de Eredienst. Op hun aanstellingsformulier stonden de «*Onderrichtingen voor de Kosters*» die o.m. verantwoord werden als volgt :

«*Aengezien het ambt der Kusters eene heylige en kerkelyke bediening is, en de Kusters zelfs onder de geestelyke of kerkelyke personen van de Synoden en heylige Canones gerekend worden; zoo volgt hier duydelyk uyt, dat deze verpligt zyn een leven te leyden gelyk het de weêrdigheyd van hunne bediening betaemt...*». Ze mochten daarom niet «*buyten de parochie overnachten*» zonder «*den oorlof van den Pastor*».

Artikel 5 luidde : «*Alle jaeren binnen de maend July zullen zy van hunnen Pastor een testimonium verzoeken, en het zelve nae het Bisdome zenden*».

Feliciaan was doordrongen van de kerkmuziek en haar onvervangbare pastorale betekenis en dit zou ongewone gevolgen hebben. Hij leefde voor de Kerk en de kerkmuziek.

In 1843 richtte hij een kerkorkest op in zijn parochiekerk - de O. L. Vrouwekerk te Eksaarde - om op bijzondere kerkelijke plechtigheden of Hoogdagen de erediensten extra luister bij te zetten.

Door het bijkomend aanbod van blaasinstrumenten werd zijn kerkorkest na drie jaar zelfs omgevormd tot een volwaardige harmonie. Het werd later onder de directie van Ferdinand de Koninklijke Harmonie Sint-Cecilia.

Feliciaan had acht kinderen w.o. twee kloosterzusters (MARIA en EULALIE), FRANCOIS die parochiepriester werd in Lotenhulle, en ADELE die begijntje werd te Gent in de Lange Violettestraat.

HENDRIK (1833-1902) was de oudste zoon van stamvader FELICIAAN.

Hij had vijf kinderen w.o. twee kloosterzusters (Marie en Romane) en een pater Redemptorist (Cyriel).

EUGEEN (1837-1879), onderwijzer in Sint Kruis-Winkel, had zes kinderen w.o.

Theofiel (1868-1953), koster-organist te Stekene, die op zijn beurt acht kinderen had w.o.

- Eugene (1901-1974), koster-organist te Ronse
- Walter (1904-1968), koster-organist te Ninove
- Fimin (1906-1960), koster-organist te Tielrode
- Paul (1909-1984), koster-organist te Kieldrecht, vervolgens koster-organist te Gentbrugge
- Wilfried (1912-1992), koster-organist te Stekene

Jules (1871-1941), koster-organist in Lochristi

Oscar (1878-1941), pastoor te Knesselare. Hij was ook een degelijk musicus.

De Aalsterse organist Renaat Mores heeft als blijk van waardering zijn Ordinarium t.e.v. de H. Geest opgedragen aan E. H. Oscar Van Durme, voor het degelijk muziekonderricht dat hij destijds van deze priester in het college te Ronse mocht ontvangen.

FERDINAND (1839-1900) volgde in 1868 stamvader Feliciaan op als koster-organist te Eksaarde.

In het bevolkingsregister van Eksaarde staat hij ingeschreven als «*Broodbakker-toonkundige*». Hij was ook een sociaal bewogen man die goed aangeschreven stond bij de bevolking : «*Zijne goedheid en zijne voorkomende handelwijze maakten hem minzaam, en rijk in vrienden*» (2). Zijn veelzijdige muzikale vak-kennis had hij te danken aan vader Feliciaan Van Durme.

Ferdinand was trouwens niet alleen een vaardig organist, koor-dirigent, dirigent van de harmonie die onder zijn directeurschap promoveerde tot Koninklijke Harmonie Sint-Cecilia, maar ook bewerker voor harmonie-orkest en toondichter zoals Edgar Tinel (3) getuigt.

M.a.w. Ferdinand kende het «*métier*» waardoor hij snel bekend werd als «*le musicien le plus réputé de la contrée*» (4). Jonge musici kwamen daarom bij hem in de leer.

Zo ook de zoon van onderwijzer-organist Pierre Tinel uit het naburige Sinaai die al snel muzikaal uitsteeg boven wat zijn vader hem op dat stuk te bieden had.

Ferdinand Van Durme werd niet alleen de eerste belangrijke leermeester van Edgar Tinel maar zijn impact op de jonge musicus moet bovendien van vrij grote betekenis geweest zijn.

Het ligt immers niet voor de hand dat iemand als Tinel kwistig was met lofbetuigingen voor musici, tenzij ze ver boven de middelmaat uitstaken.

Uit tal van documenten blijkt nu dat Tinel voor zijn oud-leraar Ferdinand Van Durme een echte bewondering had. Dergelijke blijken van waardering vanwege Tinel voor Van Durme waren voor de musicus uit Eksaarde meer dan een diploma waard. Het was niemand geraden ook maar één bewerking te maken van om het even welk werk van de Sinaaise Meester, behalve Ferdinand Van Durme die o.m. de Marche uit de Kantate Klokke Roeland bewerkte voor harmonie waarover Tinel in zijn dagboek schreef : «*Ferd. Van Durme a transcrit pour ses musiciens la Marche de Klokke Roeland,... Je ne l'ai guère entendue, cette transcription, mais je suis persuadé qu'elle est meilleure que mon orchestration*» (5).

Na de uitvoering van Klokke Roeland in het Paleis der Academieën te Brussel werd Ferdinand Van Durme «*le premier professeur sérieux d'Edgar*» (6) uitgenodigd dit evenement ook

«na te vieren» in een restaurant op de Belliardplaats (7).

Het jaar nadat Tinel de Prijs van Rome behaalde met zijn cantate «Klokke Roeland» zond hij een foto naar zijn oud-leraar in Eksaarde als herinnering en blijvende erkentelijkheid, getekend : «*Mijnen oud leeraar, den voortreffelijken Toonkunstenaar Ferdinand Van Durme, hartelijkst aangeboden. Edgar Tinel*».

Ook Oscar Tinel begaf zich elke week naar Eksaarde «*pour recevoir les leçons de ce Maître*» (8).

Ferdinand Van Durme was en bleef - spijs zijn vele mogelijkheden - zeer bewust de plichtsbewuste «sacristain» in zijn zilverste betekenis, vervuld met diepkristelijk geloof.

Een extroverte bruisende muzikale loopbaan sprak hem niet aan maar wel het tegendeel : een leven als een rimpeloos meer, in een landelijk dorp als Eksaarde, volledig in dienst van de Kerk, haar liturgie en de kerkmuziek. Dat was zijn ideaal.

Als geen tweede kon hij zich bogen op de woorden van David «*Ik heb o Heer, den luister van Uw Huis bemind*» (9). En hij kreeg navolging. Tien van zijn kinderen werden ofwel organist, ofwel geestelijke, of combineerden beide.

FERDINAND had namelijk twaalf kinderen w.o. zeven dochters. Emma, Marie, Romanie* (10), en Mathilde*, werden kloosterzuster.

Mathilde*, werd organiste in haar klooster te Brugge.

Elisabeth werd organiste als begijntje van de Begijnhofkerk in de Lange Violettestraat te Gent waar haar tante voorheen ook begijntje was.

De vijf zonen van Ferdinand werden allen verdienstelijke organisten.

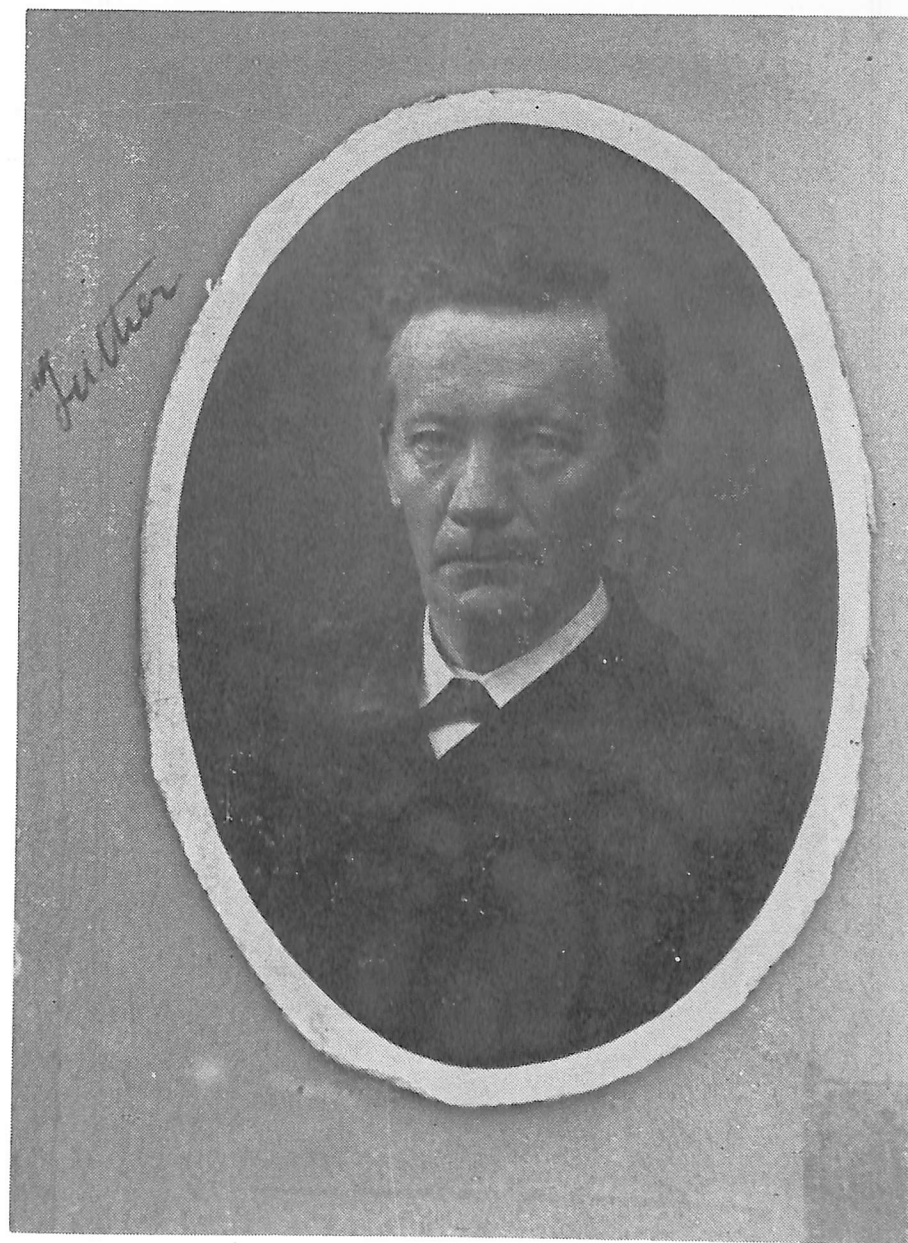
1. Oscar (Eksaarde 1867 - Sint-Niklaas 1925) organist te Temse en daarna te Sint-Niklaas (Sint-Jozefparochie Tereecken).

Reeds op negenjarige leeftijd verving de jonge knaap Oscar zijn vader aan het orgel.

Op zeventienjarige leeftijd behaalde hij met Grootste Onderscheiding het diploma van Koster-organist aan de Bisschoppelijke Normaalschool te Sint-Niklaas.

Eenzelfde sukses aan het Lemmensinstituut waar hij o.m. contrapunt en fuga kreeg van Edgar Tinel.

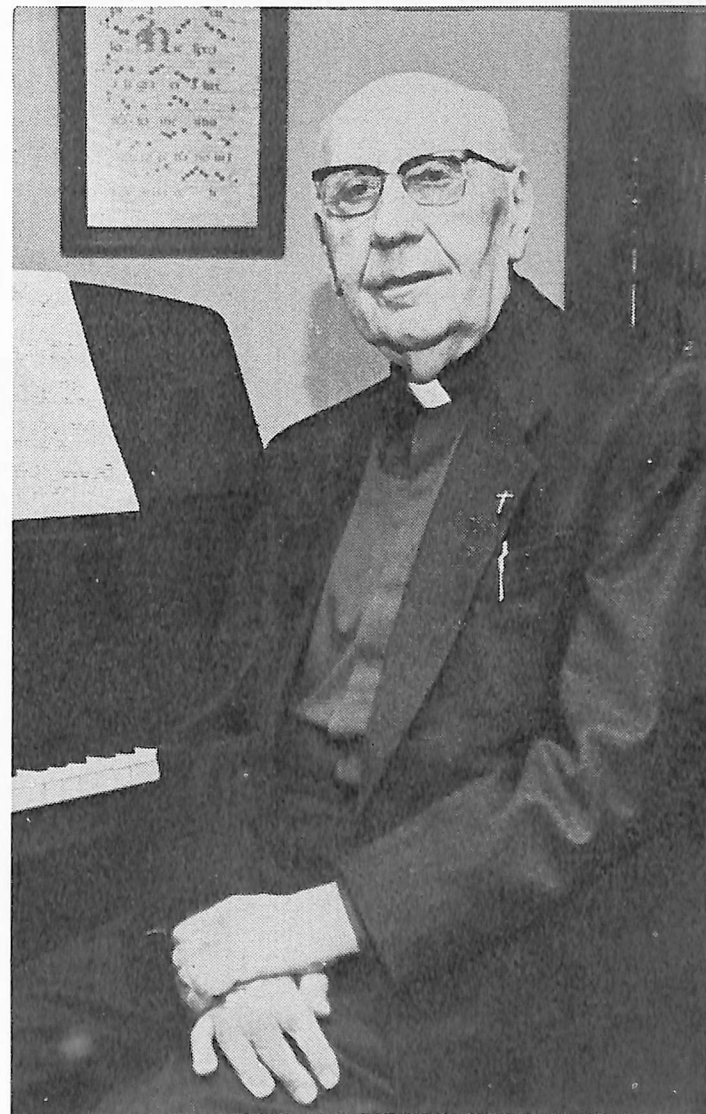
Daarna ging hij in de leer bij Mortelmans (compositie) en Benoit die hem een schitterende toekomst voorspelde.

Ferdinand Van Durme (*1839 †1900)

Oscar Van Durme

Z. E. H. Kan. Van Durme
(°1904; thans op rust te Sint-Niklaas).

Het nieuwe orgel te Wimmertingen
(Een beschrijving verschijnt in het volgende nummer)

In 1887 werd hij organist en muziekleraar M.O. in het Naamse Beauraing waar hij ook een Kerkmuziekschool stichtte. Zijn school is in zekere zin - zij het dan symbolisch - een voorloper geweest van de Kerkmuziekschool die vandaag in Namen is opgericht als Franstalige zusterschool van het Lemmensinstituut. Hullebroeck noemde hem «*Eén der stillen in den lande... doch één der meest verdienstelijken*» (11).

In 1891 werd zijn cantate «*Tacamburo*» bekroond op de Internationale Compositiewedstrijd te La Souterraine in Frankrijk. Hetzelfde jaar werd Oscar koster-organist te Temse waar hij zijn eerste missen schreef.

Over twee van zijn missen schreef Tinel : «*Ik heb uw werk met belangstelling gelezen. Geschreven in een stijl die altijd zuiver, vloeiend en zwierig is, zal het ongetwijfeld de aandacht van al de kapelmeesters gaande maken, die er prijs aan hechten slechts muziek uit te voeren, die waardig is in het huis des Heeren te weergalmen*» (12).

Ook de Duitse en Ierse pers was lovend voor het oeuvre van de toondichter.

In 1892 werd hij koorleider van «*Temsche's Zonen*». «*Hij maakte er het beste koor van dat ooit te Temse heeft bestaan*» (T. Brijssinck). In Temse schreef Oscar Van Durme het grootste deel van zijn oeuvre. Zijn zangspelen en cantaten nemen er een aparte plaats in.

In 1898 kreeg hij een Staatspremie voor zijn lyrisch Drama *Het wonderorgel* dat (in een Franse vertaling) zijn première te Brussel beleefde en ook in concertvorm te Brussel uitgevoerd werd in de Concertreeks «*Concerts Spirituels*».

Hetzelfde jaar schreef hij vijf Zangspelen.

In 1900 verscheen zijn *Eerste Orgelboek* (uitg. Ledent-Malay, Brussel) dat op een paar jaar niet minder dan zeven uitgaven kende. Zijn orgelmuziek was in de eerste plaats functioneel voor liturgisch gebruik, gekenmerkt door opvallende soberheid en sterk godsdienstig karakter. Daardoor behoorden zijn vier orgelalbums tot het repertorium van vrijwel alle organisten.

Daarnaast schreef hij wel eens een meer virtuoos concertant orgelwerk zoals zijn *Pièce Symphonique* en zijn *Sortie-tocatta op «Ite Missa est»*. Deze werken werden - zoals zijn *Adoration* - bekroond op de Internationale Compositiewedstrijd voor orgel te Parijs in 1922, ingericht door de Revue de Sainte Cécile.

Trouwens, Oscar Van Durme plaatste zich als meesterlijk organist in de rij van de Europese orgelvirtuosen naast Guilmant, Widor (leerling van Lemmens), Mailly, Vilain e.a. zonder ze naar de kroon te steken (L. Lambrechts).

In Frankrijk verschenen ook heel wat orgelstukken en motetten van Oscar Van Durme in een aantal muziekperiodieken als *Le Journal des Organistes, Le Parnasse des Organistes du XXe siècle, L'Organiste moderne, Les Maitres contemporains de l'Orgue, Selecta opera, Procure de Musique religieuse e.a.*

Bij ons verscheen muziek van Van Durme in vrijwel alle muziekperiodieken.

« Als toondichter van geestelijke muziek staat Van Durme dan ook één der allereersten in de rij en heeft zijn naam een benijdenswaardige klank ». (13)

In 1922 werd hij ook mederedacteur van *Muziekwarande*.

Van Durme componeerde een veertigtal kunstliederen in volkse trant w.o. *« De Klokkendag »* opgedragen aan Jef Denijn die in 1922 de Beiaardschool stichtte. Daarnaast schreef hij meer dan honderd meerstemmige koorwerken w.o. verschillende gelegenhedscantaten en een Magnificat voor Gemengd koor en Orkest t.g.v. het Maria-congres van 1921 te Brussel waar het werd uitgevoerd in de kathedraal en op de Grote Markt.

Van zijn elf missen behoort de *Missa Nona* voor 3 gelijke stemmen en orgel tot een van de schoonste en de gaafste uit zijn oeuvre.

« Door de compacte en harmonische opbouw, en de verfijnde melodische ontwikkeling van zijn werk mag hij gerekend worden tot de klassiek gerichte romantici ». (14).

Van 1919 tot 1925 was hij werkzaam in de Wase hoofdstad als muziekleraar aan de Bisschoppelijke Normaalschool en Kosterschool als opvolger van K. Van den Eynde. Intussen werd hij organist van de Sint-Jozefkerk op Tereecken.

In 1925 werd zijn *Missa Jubilae* bekroond te Brussel en kreeg ze haar creatie in de Sint-Romboutskathedraal te Mechelen. Het was het jaar van zijn overlijden. Oscar Van Durme was slechts 57 jaar. Hij stierf kinderloos.

Op 11 september 1927 werd op de begraafplaats te Sint-Niklaas het Van Durme-monument ingehuldigd, gemaakt door de Gentse architect A. De Bondt in opdracht van het *Genootschap van Vlaamse Componisten* onder voorzitterschap van Lodewijk

Mortelmans.

Wie ooit een grondig overzicht wil schetsen van het muziekgebeuren in het « soete Land van Waes » die mag de figuur van Oscar Van Durme niet voorbijgaan, op gevaar af onvolledig te blijven ». (15)

2. Florent (Eksaarde 1872 - Gent 1966) was koster-organist Sint-Anna te Gent.

Zijn zoon Albrecht werd (met Hullebroeck) medestichter van de SABAM.

3. Henri (Eksaarde 1877 - Antwerpen 1930) was koster-organist te Kemzeke waar hij ook wijnhandelaar was.

Hij had zes kinderen w.o. Yvonne (Antwerpen 1920 -), die gediplomeerd werd aan het Lemmensinstituut en muzieklerares werd in het Middelbaar Onderwijs bij de Zusters van Liefde te Kortrijk en in Eeklo. Als pianiste behaalde ze ook de Prijs Absil.

Zijn befaamde nakomeling werd ongetwijfeld zijn zoon Jef (Kemzeke 1907 - Brussel 1965), de pianist en toondichter die zich een grote internationale faam verwierf.

Jef Van Durme kreeg zijn eerste lessen van vader Henri. Daarna - in 1917 en 1918 - kreeg hij klavieronderwijs van Parmentier, organist in Sint-Niklaas.

Als veertienjarige knaap schreef hij kleine composities in de stijl van Mozart en Haydn.

Tijdens zijn studies aan het Koninklijk Muziekconservatorium te Antwerpen - die hij aanving in 1921 (16) - ontstonden reeds enkele kamermuziekwerken en zijn symphonische gedichten *Hamlet* en *Beatrijs*.

De Vocht getuigde: *Jef Van Durme was schijnbaar een schuchtere natuur, maar kon op verbazende wijze uit zijn schelp komen. In een groot land zou hij wellicht als een hele grote beschouwd worden ». (17)*

In 1928 creëerde zijn leraar Alpaerts zijn *Romance voor viool en orkest* op de concerten van de Kon. Maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen met groot succes. Ook Gilson was hem een grote steun in zijn muzikale ambities.

De jaren daarop ontstonden de *« Jef Van Durme-avonden »* in Antwerpen met tal van creaties van Van Durme en piano-recitals door Jef Van Durme zelf. Alhoewel hij zich in zijn compositorisch werk expressionistisch uitdrukte, stond hij ook

bekend als een rasecht Chopin-vertolker.

« *De piano is niet alleen mijn dagelijks broodgewin, maar tevens mijn instrument om tot virtuoos te groeien. En op mijn concerten toon ik (o.m.) mijn grote liefde voor Chopin* ». (18)

In 1929 werd zijn *Sonate voor viool en piano* bekroond met de Fester-Prijs van de Toonkunstenaars-Vereniging te Antwerpen.

Ditzelfde jaar voerde Alpaerts Jef Van Durme's *Hamlet* uit op de eerste « *Van Durme-Avond* ». In oktober 1929 voert Jef Van Durme vijf nieuwe klaviercomposities uit op de tweede « *Van Durme-Avond* » van dat jaar die « *tot het beste behoren van wat in Vlaanderen op dit gebied werd voortgebracht* ». (19)

Later bedacht hij ook de orgelstukken met een « *Fantasia* » (opus 43) voor orgel.

Na de creatie van zijn Sextet door het Kamermuziekgezelschap van Antwerpen in 1931 gaf Jef Van Durme een concert met eigen pianowerk te Parijs.

Hetzelfde jaar vervolmaakte hij zich te Wenen bij Alban Berg die hem het jaar daarop schreef :

« *Mein lieber Herr Josef Van Durme, ich bestätige Ihnen gerne, dass Sie seit Dezember 1931 als Schüler zu mir gekommen sind und ich grosse Freude an Ihrem Talent und Ihrem Fleiss gehabt habe... Ich erwarte, von Ihnen und Ihrer Musik bald und immer wieder viel Schönes zu hören und wünsche es Ihnen von Herzen* ». (20)

In 1935 behaalde zijn « *Heldengedicht* » opus 14 voor symfonieorkest de Eerste Prijs op het Internationaal Festival van Hedendaagse muziek te Praag.

Zijn « *Sinfonia da Camera nr 1* » opus 16 behaalde de Eerste Prijs in het Concours International de Jeunesse van de Filharmonische Vereniging te Brussel.

Ter nagedachtenis van zijn leermeester Alban Berg die in 1935 stierf schreef hij zijn *Ballade voor symfonisch orkest*.

Marcel Boereboom : « *Hij bewees waarlijk dramatisch aangelegd te zijn in het uitkiezen van orchestrale timbres, in de opvatting van de motieven en in de steeds klimmende spanning* ». (5 augustus 1935). (21)

In 1936 werd zijn opera « *Remous* » gekreëerd te Brussel in het Paleis voor Schone Kunsten o.l.v. Herman Scherchen en gingen zijn Balletten « *De Dageraad* » en « *Orestes* » en zijn

opera « *Mater Dolorosa* » in première in de KVO te Antwerpen. Hetzelfde jaar werd hij musicus-modulator bij het N.I.R. (BRT), betrekking die hij zou uitoefenen tot in 1944.

In 1944 werd hij uit alle officiële functies ontslagen omwille van zijn blijvende contacten die hij ook na de invasie beroepshalve had met de Weense muziekwereld waarin hij destijds via Alban Berg was beland.

Hij was echter geen vechter en dat werd hem fataal. Hij kon niet op tegen niets ontziende naijver en nog minder tegen politiek onrecht. Gevolg : vele kansen werden hem ontnomen en hij bleef jarenlang vruchteloos wachten op enige goodwill van het Ministerie.

Gelukkig waren er nog sterk persoonlijke banden met dirigenten als Sternefeld die toch veel werken van Van Durme voor de BRT in eerste uitvoering heeft gebracht. Ook de Italiaanse dirigent Nino Sanzogno, de dirigenten Koussevitzky, Howard Shanet uit de USA, De Carvalho uit Brasilië e.a. programmeerden zijn muziek.

Anderzijds was hij te honkvast om te immigreren naar de USA waar zijn composities werden uitgevoerd o.m. op het Berkshire Music Festival.

Toondichters als Berg, Hartmann (leerling van Webern), Honegger, Milhaud, Martinu, R. Strauss, Scherchen en vele andere grootheden van het Ekspressionisme hadden grote waardering voor zijn composities.

Hij componeerde dag in dag uit, maar kon er niet van leven. Om zich in zijn onderhoud te voorzien diende hij o.m. om de week een artikel voor « *De Radiopost* » te schrijven.

Om te overleven diende hij financieel gesteund te worden door familie, vrienden en met de opbrengst van zijn composities.

In 1952 kon hij nog - anoniem - de Provinciale Prijs voor Muziek van de Provincie Oost-Vlaanderen in de wacht slepen met zijn « *Breughelsymfonie* ».

Zijn « *Symfonie nr 5* », gecomponeerd in 1952 is « *ongetwijfeld een van de beste en treffendste partituren uit het ganse oeuvre van de expressionist Jef Van Durme* ». (22)

In 1954 schreef hij zijn opera *The death of a salesman* (naar A. Miller), en zijn « *Van Gogh Suite* » (opus 57).

In 1955-57 de opera *King Lear* (naar Shakespeare).

In 1959 kwam er een lichte verbetering in de toestand : het

Ministerie van Nederlandse Cultuur verleent hem de Koopalbeurs.

In 1961-62 kreeg hij terug een werkbeurs voor één jaar van hetzelfde Ministerie en in 1963 nogmaals de Koopalbeurs. Twee jaar later overleed hij te Brussel (28 jan).

Prof. dr Jan Broeckx schreef in de Duitse muziekencyclopedie «Die Musik in Geschichte und Gegenwart» :

« *Jef Van Durme war der erste flämische Komponist, der sich der Dokekaphonie zuwandte (...). Durch van Durmes Schaffen gewann die Wiener Schule einen bescheidenen Einfluss auf die flämische Musik* ». (23)

Het catalogusnummer van Jef Van Durme bevat 61 opusnummers w.o. drie concerto's, zes symfonieën en een twintigtal symphonische werken, een twintigtal Kamermuziekwerken (trio's kwartetten, kwintetten, sextetten zowel voor blazers als strijkers), heel wat pianowerken, vioolsonates, liederen e.d.m.

« *De werken van Jef Van Durme zijn stuk voor stuk doordachte muziekwerken die hun plaats hebben in de rij van de grote muziekgeschiedenis* ». (24)

Vocale werken : een Oratorium *De Veertien stonden* op tekst van G. Gezelle en een dertigtal kunstliederen met begeleiding van piano of orkest.

Hij overleed op 57-jarige leeftijd en werd te Kemzeke begraven. Schrijver van dit artikel had de droeve taak zijn uitvaart muzikaal in te kleden op het orgel van zijn geboorteparochie.

Zijn grafmonument is gebeeldhouwd door de Gentse beeldhouwer Em. Poetou.

C. Noël uit Oostende ontwierp zijn bronzen borstbeeld dat in het plantsoen staat op de hoek van Kemzeke Hoek- en Regentiestraat.

4. Prudent (Eksaarde 1878 - Gent 1933) organist aan de O.L.Vrouwkerk te Sint-Niklaas.

Hij was muzikleraar aan de Bisschoppelijke Normaalschool te Sint-Niklaas die tegelijk ook de Bisschoppelijke Kosterschool omvatte (gesticht in 1839 door Mgr Delebecque, bisschop van Gent).

Zoals zijn broers en zusters genoot hij de eerste muzieklessen bij zijn vader Ferdinand, vervolgens bij zijn broer Oscar. In Sint-Niklaas studeerde hij aan de Bisschoppelijke Normalschool voor koster-onderwijzer en kreeg er o.m. les van K. Van

den Eynde, organist van de O.L.Vrouwkerk. Daarna vervolmaakte hij zich bij Cyr. Van den Abeele, befaamd organist (en improvisator) van de Sint-Niklaaskerk te Gent, en bij kanunnik Van de Wattijne, professor kerkmuziek aan het Groot-Seminarie en musicoloog.

In 1898 en 1899 oefende hij ook het ambt uit van onderwijzer te Zelzate.

In 1900 volgde hij zijn vader op als koster-organist te Eksaarde en als dirigent van de Kon. Harmonie Sint-Cecilia aldaar. Deze laatste leidde hij tot 1927 en won er heel wat wedstrijden mee. In 1925 werd Prudent Van Durme benoemd tot muzikleraar aan de Bisschoppelijke Normaalschool en Kostersschool te Sint-Niklaas in opvolging van zijn broer Oscar die dat jaar overleden was.

In 1927 volgde hij K. Van den Eynde op als organist van de O.L.Vrouwkerk.

Hij volgde plichtsbewust de richtlijnen van het Motu Proprio (1903) van Pius X « *De kerkmuziek moet de eigenschappen der liturgie bezitten : zij moet heilig zijn en het moet ware kunst zijn...* ». Op korte termijn werd hij een gewaardeerde figuur in het muziekleven van de stad Sint-Niklaas.

Hij stierf totaal onverwacht na amper zes jaar dienst in de O.L.Vrouwkerk op de leeftijd van 54 jaar.

Prudent Van Durme had acht kinderen w.o. twee kloosterzusters (Cécile en Jeanne) die intraden bij de Zusters van Liefde, en twee organisten-kerkmusici die ook laureaat werden van het Lemmensinstituut :

— Kanunnik Gerard Van Durme (Eksaarde 1904 -), (25) kapelmeester-emeritus Sint-Baafskathedraal Gent kreeg zijn eerste muziekonderricht bij zijn vader Prudent.

In 1930 werd hij tot priester gewijd.

In 1933 - het jaar dat hij laureaat werd van het Lemmensinstituut - werd hij muzikleraar aan de drie Bisschoppelijke Instituten te Sint-Niklaas w.o. het Klein Seminarie waar hij het knapenkoor *In dulci Jubilo* stichtte.

Intussen vervolmaakte hij zich o.m. bij Clement D'Hooghe (Temse) en Leo Moeremans (Gent).

In 1943 werd hij dirigent van de « Schola Cantorum » van de Sint-Baafskathedraal te Gent als opvolger van E.H. Henri Van Laere, en professor Kerkmuziek aan het Groot Seminarie. De

Schola beleefde onder zijn leiding de hoogtepunten uit haar bestaan met missen en motetten van Bach, Palestrina, Lassus, Obrecht, de Prez, de Monte e.a. Maar Kanunnik Van Durme oogstte ook bijzonder succes met de grote composities van Van Nuffel, De Jong, Meulemans, Staf Nees en nieuwere composities o.m. van Kromolicki, van Eeckhoute, Herberigs, Rousseau e.a. Deze laatste droeg zijn Mis t.e.v. Sint-Bavo op aan Kanunnik van Durme.

Dit gebeurde niet alleen op de hoogdagen, maar er werden ook jaarlijkse concerten ingericht die een volle kathedraal trokken van muziekliefhebbers, verspreid over gans het land. Zijn concerten werden een begrip.

Zijn uitvoeringen van het gregoriaans hadden een niveau dat artistiek en in historische context nauwelijks zijns gelijke kende. Van 1946 tot 1978 was hij ook secretaris van het Bisdom, was hij lid van de bisschoppelijke orgelcommissie en - kosterstraad, vast jurylid bij de provinciale koortornooien, en op de eindexkensamen in het Lemmensinstituut.

De Gentse muziekcriticus Berten De Keyser schreef over hem : « *Professor Van Durme is een prachtige figuur in de lange reeks Magistri Cantus van de Sint-Baafskathedraal... en zal de muziek-historie ingaan, de historie van de gewijde muziek, de historie van de Schola Cantorum met gouden letters waarvoor zijn bescheidenheid en zijn eenvoud altijd een afschuw hebben gehad* » (26).

We hadden onlangs het genoegen Kanunnik Van Durme nog aan het werk te zien achter zijn vleugel in zijn ruim salon waar hij ons enkele geïnspireerde kerkliederen en een Kyriale voorstelde die hij geschreven had en waarvan de muzikale betekenis op termijn ongetwijfeld aan bod zal komen.

— Fernand (Eksaarde 1914 - Antwerpen 1993), organist O.L. Vrouwkerk te Sint-Niklaas, toondichter, sonorisator BRT.

In 1933 volgde hij zijn vader Prudent op als organist aan de O.L.Vrouwkerk te Sint-Niklaas. Na studies aan het Klein-Seminarie ging hij studeren aan het Lemmensinstituut waar hij in 1934 laureaat werd. Leraars : Mgr Van Nuffel, Flor Peeters, Marinus De Jong. Daarna studeerde hij musicologie aan de RUG bij Floris Van der Mueren.

Tijdens zijn universiteitsstudies studeerde hij fuga en orkestratie bij Karel Candaël, Gaston Feremans en Jef Van Hoof.

Op 20-jarige leeftijd werd hij koordirigent van de Sint-Gregoriusgilde uit Sint-Niklaas en voerde dit koor naar het absolute hoogtepunt van zijn bestaan. Fernand Van Durme schrok er niet voor terug om reeds een paar jaar na zijn benoeming het oratorium *Drama Christi* van Benoit uit te voeren en *De Zaligheden* van Camil Van Hulse (1938). Tijdens de oorlog lagen de grote activiteiten stil.

In 1946 componeerde hij zijn Maria-oratorium n.a.v. het feit dat het vergulde Mariabeeld vijftig jaar geleden op de toren van de O.L.Vrouwkerk was geplaatst, en het werd hetzelfde jaar in zijn parochiekerk uitgevoerd.

Het kerkconcert van 1947 was volledig gewijd aan Oude Polyfonisten. In 1948 kwam de creatie van het *Te Deum* voor gemengd koor en koperensemble van Jef Van Hoof (opgedragen aan Ferdinand Van Durme en zijn choristen) aan de orde.

In 1948 werd zijn koor ook in de hoogste Afdeling van het Provinciaal Koortornooi geplaatst terwijl in april van datzelfde jaar zijn Sint-Gregoriusgilde in het Internationaal Tornooi voor koormuziek te Brussel laureaat werd met Grootste Onderscheiding en de Ereprijs Peter Benoit in de Hogere Afdeling.

Het jaar daarop behaalde zijn koor de Eerste Prijs in de internationale koorwedstrijd te Hilversum (februari 1949). Aan deze wedstrijd namen meer dan 90 koren deel.

Intussen (van 1936 tot 1943) gaf hij les aan de Sint-Niklase Muziekacademie (harmonie en muziekgeschiedenis) en dirigeerde hij er ook het kamerorkest. In 1951 wordt hij muziekproducer bij Radio Belgisch Congo. In Leopoldstad dirigeert hij het kathedraalkoor.

Van 1960 tot 1979 is hij sonorisator bij de BRT-televisie te Brussel. Hij verzorgt de klankregie op zangfeesten, massaspelelen, IJzerbedevaarten e.d.m. die hij ook dirigeert.

« *Wij hadden het voorrecht duizenden verzen van Anton van Wilderode in beelden bij onze mensen te mogen brengen. Omdat Fernand in alles zo oprecht en eenvoudig was, kunnen wij hem alleen maar met eerbied benaderen* ». (27)

Zijn spreekwoordelijke collegialiteit heb ik persoonlijk meermaals mogen ervaren. Fernand Van Durme componeerde een vijftigtal liederen waarvan « *Waastrand* » het meest bekend werd, een twintigtal koorwerken, een *Maria-Oratorium* t.g.v. de Eeuwfeesten van de O.L.Vrouwparochie en talrijke werken voor viool

en piano en voor kamerorkest.

5. Victor* (Eksaarde 1883 † Oklahoma 1971) werd Kapelmeester en concertorganist van de St Joseph's Cathedral in Oklahoma, USA waar hij pastoor was.

Hij heeft er o.m. op 4 april 1922 het nieuwe kathedraalorgel ingespeeld met werken van zijn broer Oscar (Entree Symphonique, Prelude and Allegro, Fantaisie de Concert e.a.) en met de Triomfmarsch van Edgar Tinel als slot van het orgelconcert. Niet minder dan 22 musici van het geslacht VAN DURME w.o. een 20-tal organisten hebben de toon aangegeven in het muziekleven van het Waasland, het bisdom Gent, en buiten de provinciale en nationale grenzen. Wanneer we er de musici bijrekenen die verwant zijn maar via vrouwelijke afstamming niet dezelfde familienaam dragen, dan komen we tot ruim dertig organisten.

Hun muzikale invloed in het milieu waarin ze werkzaam waren, en hun invloed op de vorming van jonge musici in de 19de en 20ste eeuw, hetzij via harmonie, piano- of orgelspel en hoogstaande koorliteratuur is nauwelijks te overschatten.

De uitermate grote bescheidenheid die óók een typische karaktertrek is van al de nakomelingen van Feliciaan tot in de vierde graad, heeft de uitstraling van de Van Durme's een beetje overlommerd. En alhoewel dit helemaal hun streven niet was heeft het Waasland hen toch vereerd met straatnamen en monumenten als blijvende erkentelijkheid. Want zoveel is zeker dat men ook in de 21ste eeuw nog zal terugblikken op vele nakomelingen van Feliciaan Van Durme, voorvader van... Ferdinand Van Durme..., Oscar Van Durme..., Prudent Van Durme..., Fernand Van Durme..., Gerard Van Durme..., Jef Van Durme... enz. enz.

Men kan er in onze Wase, Vlaamse, zelfs nationale muziekgeschiedenis niet meer naast kijken. Een muzikale kaleidoscoop met namen die klinken als een klok. Daar zit muziek in!

- (1) De voor- en achternaam van de stamvader worden vermeld in hoofdletters. De voornamen van zijn kinderen in hoofdletters en zijn achterkleinkinderen in gewone kleine letters.
- (2) Citaat van zijn gedachtenisprentje.
- (3) Edgar en niet Edgard zoals geschreven staat in *Handboek van de Muziekgeschiedenis* van M. Boereboom, of in *lexicon van het Muziekleven in het Land van Waas*.
- (4) PAUL TINEL, *Edgar Tinel, Le Récit de sa Vie et l'Exégèse de ses Œuvres de 1854 à 1886, Bruxelles 1923*, p. 10.
- (5) idem p. 135.

- (6) Aldus Paul Tinel in *Edgar Tinel, op. cit.* p. 130.
- (7) PAUL TINEL, opus citatus p. 130.
- (8) PAUL TINEL, idem.
- (9) Citaat van zijn gedachtenisprentje.
- (10) * betreft kinderen uit het tweede huwelijk.
- (11) E. HULLEBROECK, *Oscar Van Durme*, in *Muziekwarande* 4de Jrg. nr. 1, Brussel, 1925, p. 2.
- (12) A. STOOP & B. MOENSSENS, *Lexicon van het Muziekleven in het Land van Waas, Deel 1*, Sint-Niklaas, 1987, p. 197.
- (13) E. HULLEBROECK, op. cit.
- (14) J. ROBIJNS «Durme, Oscar van» in «Algemene Muziekencyclopedie» Bd. 3, De Haan Haarlem, 1980, p. 58.
- (15) P. NUTEN, *Toondichter Oscar Van Durme*, in *Nieuw Vlaanderen* van 30 januari 1943, p. 6.
- (16) Jef Van Durme studeerde notenleer bij Jan Broeckx, harmonie bij De Vocht, piano bij De Vos en contrapunt en fuga bij Alpaerts.
- (17) J. VAN DURME, *Getuigenissen van en over Jef Van Durme* in *Gamma* 27ste Jrg. nr. 3, Kapellen, 1975, p. 93.
- (18) J. VAN DURME, *Getuigenissen van en over Jef Van Durme*, in *Gamma* 27ste Jrg. nr. 3, p. 97.
- (19) J. HOREMANS, *Jef Van Durme*, in «Muziekwarande» 10de Jrg. nr. 2, Brussel 1931, p. 27.
- (20) A. STOOP & B. MOENSSENS, *Lexicon van het Muziekleven in het Land van Waas, Deel 1*, Sint-Niklaas, 1987, p. 197.
- (21) M. BOEREBOOM, *Getuigenissen van en over Jef Van Durme*, in *Gamma*, 27ste Jrg. Kapellen, 1975, p. 92.
- (22) H. HEUGHEBAERT, *Getuigenissen*, op. cit., p. 94.
- (23) J.L. BROECKX, «Durme, Jozef van» in «Die Musik in Geschichte und Gegenwart» Bd. 15, Kassel, 1973, kol 1890.
- (24) Fr. TRUYTS, directeur van de Stedelijke Muziekacademie te Sint-Niklaas in zijn toespraak bij de onthulling van het borstbeeld van Jef Van Durme te Kemzeke in 1989.
- (25) Dankzij vele gegevens uit de eerste bron en de grondige controle van Kanunnik Gerard Van Durme is dit artikel mogelijk geworden.
- (26) B. DE KEYSER, *Professor VAN DURME nam afscheid van de «Schola Cantorum» der Sint-Baafskathedraal*, in *De Gentenaar* van 26 december 1967, p. 11.
- (27) H. BOSTEELS, in zijn homilie tijdens de Uitvaart van Ferdinand Van Durme op 23 oktober 1993 in de O.L. Vrouwekerk te Sint-Niklaas.

BIBLIOGRAFIE

Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven, *Knipsels D 9273 K*.
Archief Bibliotheca Wasiana, Sint-Niklaas.
Archief Lemmensinstituut, Leuven.
Archief Kanunnik Gerard Van Durme, Sint-Niklaas.
I. DE SUTTER, *Het Muziekleven in het Land van Waas* : in eigen beheer.

E. H. Victor Van Durme bespeelde in 1922 het nieuw orgel in de St. Joseph's Cathedral te Oklahoma (USA), waar hij pastoor was.

Dedication and Recital
AT
ST. JOSEPH'S CATHEDRAL

TUESDAY, APRIL 4, 1922, 8 P. M.

DEDICATION OF NEW ORGAN
RT. REV. THEOPHILE MEERSCHAERT, D. D.

ORGAN RECITAL
REV. VICTOR VAN DURME

PROGRAM
PART I

JUBILATE

Chorus

1. ENTREE SYMPHONIQUE
2. FIRST PASTORAL
3. IN MEMORIAM
4. PRELUDE AND ALLEGRO

SOPRANO SOLO

Mrs. C. J. Robicheaux

VIOLIN SOLO

Genevieve Bradley

PART II

1. FANTAISIE DE CONCERT
a--Allegro
b--Andante Con Moto
2. MUSETTE FOR CHRISTMAS
3. PRELUDE FUNEBRE
4. CANZONA
5. TRIUMPHAL MARCH

By Edgar Tinel

CANTATE

Chorus

Note: All organ numbers are composed by Mr. Oscar Van Durme,
organist at Tamise, Belgium.

In memoriam Herman Verschraegen

Herman Verschraegen is 58 jaar geworden en op zijn verjaardag op 4 april jl. plotseling overleden te Hawaiï.

Hij studeerde orgel bij zijn oom Gabriël Verschraegen aan het Koninklijk Conservatorium te Gent, waar hij eerste prijzen behaalde in verschillende disciplines. Naast het hoger diploma en de virtuositeitsprijs voor orgel van de Regering werd hij laureaat van de internationale wedstrijden te Genève, Saint-Maximin en Graz-Seckau.

Als organist was hij van 1958 tot 1962 verbonden aan de Sint-Martinuskerk te Gent en vanaf 1962 aan de St.-Jozefskerk te Antwerpen. Na orgelleraar geweest te zijn aan de muziekacademies van Gentbrugge, Wilrijk, Aalst en Geel (1961-1974), werd hij vanaf 1974 directeur van de Muziekacademie te Wilrijk-Antwerpen. In 1976 werd hij orgelleraar aan het Koninklijk Conservatorium te Brussel.

Naast orgelrecitals en radioopnamen in Europa, V.S.A., Israël, Zuid-Afrika, Japan en de Filipijnen was hij ook jurylid in internationale wedstrijden. Tevens was hij sinds 1963 stichter-voorzitter van de Orgelwintercyclus in de Sint-Jozefskerk te Antwerpen. Hij was voorzitter van de Vrienden van het Belgisch-Japans Cultureel Instituut Pro Musica - Japan (1983) en lid van verschillende cultuurverenigingen. Hij heeft een mooie internationale concertcarrière opgebouwd en was algemeen geëerd omwille van zijn correctheid, toewijding en precisie.

Tijdens de paastijd, die hij ongetwijfeld als organist, geïnspireerd door J.S. Bach, ervaarde als een overgang van het ene leven naar het andere, is voor hem de rust en de vrede ingetreden.

Wij bieden aan Mevrouw Verschraegen en de familie onze oprechte deelneming en wensen hen de kracht om dit heengaan moedig te dragen.

Mededelingen

Vacatuur : organist-titularis St.-Baafskathedraal Gent

De kerkfabriek van de St.-Baafskathedraal te Gent verklaart per 1 augustus 1994 de plaats van *organist-titularis* vacant. Met deze mededeling opent de kerkfabriek tevens voor organisten de mogelijkheid om zich aan te bieden als kandidaat voor dit ambt.

Van de organist-titularis van de kathedraal wordt als vaste dienst verwacht dat hij de eucharistie opluistert op gewone zondagen en, in samenwerking met het kathedraalkoor, op de liturgische feestdagen waarop de bisschop voorgaat in de kathedraal. Tevens wordt verwacht dat hij een concert kan opluisteren.

Voor de kandidatuur is vereist : een curriculum vitae van de kandidaat, vergezeld van een opname (band, plaats of CD) waarop zijn orgelspel beluisterd kan worden. Kandidaten die in aanmerking komen zullen later uitgenodigd worden tot een gesprek met de daartoe aangestelde verantwoordelijken van de kathedraal.

De kandidaturen worden ingewacht vóór 1 september 1994 op het volgende adres:

Kan. J. Heyrman, Prosper Vincentstraat 2, B-9050 Ledeborg (Gent).

Tijdschriften

In M&L, het tweemaandelijks tijdschrift van het Bestuur Monumenten en Landschappen, verscheen in nr. XIII/1 (jan.-febr. 1994) een uitgebreid artikel van A. Fauconnier en P. Roose «Het orgel van Vivenkapelle», 23 blz. met illustraties en o.m. 8 prachtige kleurenafbeeldingen; ook de kaft geeft een kleurenafbeelding van het neogotische kerkinterieur van Vivenkapelle, met orgel.

In hetzelfde nummer artikels over de prinsbisschoppelijke tuinen van Rooselaer te Lochristi, en over een gedenkbeeld voor Egmont en Hoorne. Verder in de «Binnenkrant» allerhande actualiteiten over Monumentenzorg.

Een jaarabonnement kost 1150 fr., losse nummers zijn te verkrijgen aan 220 fr. Besteladres : Monumenten en Landschappen, Zandstraat 3, 1000 Brussel. Tel. 02/209.27.37; rek. nr. 470-0279201-29.

Orgelopleiding aan het conservatorium te Brussel

In het Koninklijk Conservatorium te Brussel wordt vanaf komend academiejaar de cursus orgel in projectvorm gestart. De volledige leerstof, van de vroege orgelmuziek tot de avant-garde literatuur wordt gespreid over de 5-jarige opleiding. Zo komen in 1994-1995 volgende deelgebieden aan bod : Sweelinck en Engelse tijdgenoten; Italië met Frescobaldi als spilfiguur; De Noordduitse leerlingen van Sweelinck tot Buxtehude; de Franse klassieke orgelmuziek en tenslotte Johann Sebastian Bach's koraalkunst. In 1995-1996 worden o.m. projecten georganiseerd rond de Duitse orgelcultuur in het begin van de 19e eeuw en de Franse symphonische orgelmuziek, naast aandacht voor Iberische, Zuid- en Middenduitse partituren. De lessen, gegeven door een docenten-collectief, zullen doorgaan op diverse instrumenten waarmee de te behandelen muziek nauw aansluit. Daarnaast worden excursies gepland naar belangrijke binnen- en buitenlandse orgels en wordt in het vak «orgelkunde» de theoretische kennis als orgelmuziekgeschiedenis, orgelbouw, registratiekunst, stijlkennis, bronnenonderzoek e.d. gedoceerd. Jaarlijks zullen studiedagen georganiseerd worden met eminente specialisten uit binnen- en buitenland. Kerklied en liturgie, gregoriaans en improvisatie maken deel uit van de orgelopleiding en worden door gespecialiseerde vakdocenten gegeven. Voor meer inlichtingen en inschrijvingen neemt men contact met het conservatorium te Brussel op het tel. nr. 02/513.45.87.

Gunsbach, interpretatiecursus 18 - 23 juli 1994

De commissie van «l'Oeuvre Spirituelle» van Albert Schweizer, organiseert te Gunsbach en te Wihr-au-Val op het Cavallé-Coll-Mutin orgel een interpretatiecursus gegeven door Daniel Roth. Marcel Bitsch geeft een analyse-cursus. Het programma omvat werken van Bach, Liszt, Franck en Widor.

Inl. : Commission de l'Oeuvre Spirituelle d'Albert Schweizer, Maison Albert Schweizer, 68140 Munster-Gunsbach, France.

«Musique et Montagne» 19-26 juli 1994

Georges Robert, de bekende blinde organist, oudleerling van André Marchal, geeft een ganse week cursus op oude, romantische en nieuwe orgels in Sarrance, Oloron en Pau.

Inl. : Musique et Montagne, 23 Rue Carnot, 64000 Pau, France.

Orgels en Bergen : Alpe D'Huez 25 juli - 13 augustus 1994

Jean-Paul Imbert is de orgeldocent en solist die het ganse orgelgebeuren beheerst in het Centre Notre Dame des Neiges, 38750 Alpe D'Huez.

Inl. : Orgues et Montagnes, Centre N.-Dame des Neiges, 38750 Alpe D'Huez.

7de Int. Zomercursus Saint-Antoine 30 juli - 13 augustus '94

Pierre Perdigon, Frankrijk, Nigel Allcoat, Engeland, Jos van der Kooy, Nederland, Ulrik Spang-Hanssen, Denemarken en Magnus Williamson, Engeland behandelen een zeer gedifferentieerd programma met respectievelijk Franse muziek, Engelse muziek, improvisatie, Bach, Buxtehude en andere literatuur op het orgel van Scherrer 1748/Aubertin 1992 van Saint-Antoine, Isère, Frankrijk.

Inl. : Nigel Allcoat, The Director I.S.O.C., Aston Lane, Burbage, Hinckley, Leicestershire LE10 2EN U.K.

Orgelfestival Limburg 30 juli - 14 augustus 1994

In Nederlands Limburg worden op historische en nieuwe orgels dagelijks concerten aangeboden. Dertig Limburgse en internationaal bekende solisten staan in voor gedifferentieerde programma's.

Twee Euregio-orgelbustochten brengen de liefhebbers naar België en Duitsland. Een open Orgeldag en een Orgelwandeltocht zorgen voor andere accenten.

Inl. : Stichting Samenwerkende Orgelvrienden Limburg, Hoolstraat 1 - 6129 CK Urmond, Nederland.

11de Internationaal Congres 22-26 augustus 1994

De Franstalige federatie van «Amis de l'Orgue» organiseert haar 11de congres in Romaans Zwitserland.

Franse, Italiaanse, Duitse en Oostenrijkse stijkenmerken zijn in de vorm van «Assimilations sélectives» overgenomen in de Zwitserse orgelcultuur. Dit wordt duidelijk bij de nadere kennismaking met orgels te Lausanne, Genève, Payenne, Berne, Fribourg, Sion, Martigny, Vouvry, Coppet, le Sentier en Romainmôtier die door veel gerenommeerde Franse en Zwitserse organisten worden bespeeld.

Orgelbruggen worden gelegd tussen sterk uiteenlopende instrumentale types als het orgel van «Notre-Dame de Valère» over dit van de Victoria-Hall te Genève en het orgelmuseum te Roche tot het orgel van de familie Alain te Romainmôtier.

In Valère wordt tevens een symposium gehouden over het gotische orgel met zijn geëigende muziek, esthetica en bouwwijze.

Inl. : Secrétariat Général FFAO, Michelle Guéritey, 35 Quai Gailleton, 69002 Lyon, France.

Pays de l'Adour 23 - 31 augustus 1994

Langs de Sint-Jacob van Compostellarroute en met Romantische en symfonische orgelmuziek leiden Georges Lartigau en Kurt Luedens de orgel-

cursus gewijd aan het oeuvre van C. Franck, A. Guilmant, Ch. M. Widor, L. Vierne, L. Boëlmann... op de orgels van
 — Lescar, O.-L.-V. kathedraal, orgel van Georges Wenner 1868
 — Oloron-Sainte-Marie, O.-L.-V.-kathedraal, orgel van A. Cavallé-Coll, 1870
 — Orthez, St.-Pieterskerk, orgel van Cavallé-Coll, 1870
 — Saint-Palais, H. Maria-Magdalenerkerk, orgel van Cavallé-Coll 1889
 — Saint-Sever, abdijkerk, orgel van A. Cavallé-Coll 1898
 — Le Houga, parochiekerk, orgel van het huis Magen, 1880.
 Inl. : Association pour la Sauvegarde de l'Orgue de la Cathédrale de Lescar, Presbytère 64230 Lescar, France.

Tweede cursus gregoriaans in Maastricht

Na de succesvolle beëindiging van de eerste cursus gregoriaans voor koorleiders waarbij tien personen hun diploma behaalden, start begin september 1994 een tweede cursus. Deze cursus is bedoeld voor amateurs die ruime ervaring hebben met het zingen van Gregoriaans. Bovendien bevat het vakkenpakket : theorie van het Gregoriaans (o.a. bestudering van de oude handschriften), hymnologie, kerklitij, basisbegrippen van de liturgie en stage. Cursusleider is Dr A. Kurris. Hij is als docent gregoriaans verbonden aan het Conservatorium. Daarnaast zullen tien gastcolleges met internationaal-gerenommeerde docenten plaatsvinden. Inl. : Conservatorium voor Muziek, t.a.v. Administratie, Bonnefanten 15, 6211 KL Maastricht, Nederland.

3de Int. Orgelacademie Rouen en omgeving 23-29 oktober 1994

Het orgel en de orgelmuziek van 1850 tot 1930 zullen worden bestudeerd vanuit de sociaal-culturele wereld. De pedagogische activiteiten zijn geconcentreerd op de interpretatie, de registratie, de muziekgeschiedenis, de orgelbouw, het harmonium... Rouen en omgeving telt niet minder dan 15 instrumenten van Cavallé-Coll en andere bekende orgelbouwers als de getalenteerde Krischer. Ton van Eck, Georges Lartigau, Kurt Lueders en Joris Verdin leiden de cursussen. Inl. : Le Puy Musical, 6D impasse du clos des Marqueurs, 76000 Rouen,

Agenda

JULI

vr 01	20u30	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Miklos Spanyi, Finl.
za 02	19u	Mol, St.-Pieter & Pauwelkerk : Luk Bastiaens
do 07	20u	Gent, St.-Baafskathedraal : Edward De Geest
vr 08	20u30	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Christoff Schoener, D.
vr 08	20u30	Brugge, St.-Salvatorskathedraal : M. Jacobs
do 14	20u	Gent, St.-Baafskathedraal : Hartwig Barte-Hansen (D.)
do 14	20u30	Nieuwpoort, O.-L.-Vrouwkerk : Johan Huys
vr 15	20u30	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Hans van Nieuwkoop, Ned.
vr 15	20u30	Brugge, St.-Salvatorskathedraal : Kamiel D'Hooghe
za 16	16u	Mechelen, St.-Romboutskathedraal : orgelbespeling
zo 17	16u	Veurne, kapel van het College (Oud hospitaal St.-Jan), Peter Ledaine en Jan Vermeire
do 21	20u	Gent, St.-Baafskathedraal : Peter Pieters

vr 22	20u	De Haan a/zee, St.-Monicakerk : Rudy Van der Cruysen m.m.v. J. Wayenberg, klarinet
vr 22	20u30	Veurne, St.-Walburgakerk : Montserrat Torrent (Sp)
vr 22	20u30	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Aude Heurtematte, F.
vr 22	20u30	Brugge, St.-Salvatorskathedraal : Bernard Bartelink (Ned.)
za 23	16u	Mechelen, St.-Romboutskathedraal : orgelbespeling
za 23	20u30	Sinaai, St.-Catharinakerk : Willem Ceuleers, Maarten Laceur, Katrijn De Witte en Koen Van de Weyer
do 28	20u	Gent, St.-Baafskathedraal : Inge Bonnerup (DK)
vr 29	20u30	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Stanislas Deriemaeker
vr 29	20u30	Veurne, St.-Walburgakerk : Dorthy De Rooij (Ned.)
vr 29	20u30	Brugge, Sy.-Salvatorskathedraal : Ignace Michiels
za 30	16u	Mechelen, St.-Romboutskathedraal : orgelbespeling
za 30	19u	Mol, St.-Pieter & Pauwelkerk : Hans Vervenne m.m.v. de Scola Gregoriana, Brugge.

AUGUSTUS

di 02	20u	Brussel, St.-Michielskathedraal : B. Gfrerer (A)
do 04	20u	Gent, St.-Baafskathedraal : Jean Rotthier
vr 05	12u45	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : John Scott UK
vr 05	20u30	Veurne, St.-Walburgakerk : Johan Laleman
za 06	16u	Mechelen, St.-Romboutskathedraal : orgelbespeling
ma 08	20u	Brussel, St.-Michielskathedraal : G. Lauer (D)
di 09	20u	Knokke, H.-Hartkerk : Karl Bernardin Kropf (D)
woe 10	20u	Brussel, St.-Michielskathedraal : Bernard Bartelink (N)
do 11	20u	Gent, St.-Baafskathedraal : Josef Ostrowski (P)
vr 12	12u45	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Koos van de Linde
vr 12	20u30	Veurne, St.-Walburgakerk : Leo Krämer (D)
za 13	19u	Mol, St.-Pieter & Pauwelkerk : Carl Van Eyndhoven
zo 14	20u30	Mechelen, St.-Romboutskathedraal : Luc Ponet
do 18	20u	Gent, St.-Baafskathedraal : Jean Wolfs (Ned)
vr 19	12u45	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Dieter Van Handenhoven
vr 19	20u30	Veurne, St.-Walburgakerk : Kamiel D'Hooghe
za 20	19u	Mol, St.-Pieter & Pauwelkerk : Jaap Zwart (Ned)
za 20	20u30	Sinaai, St.-Catharinakerk : Marc Van Driessen
zo 21	20u30	Mechelen, St.-Romboutskathedraal : Andreas Meissner (D)
di 23	20u	Brussel, St.-Michielskathedraal : Gerard Gillen
do 25	20u	Gent, St.-Baafskathedraal : Horst Gehan (D)
vr 26	12u45	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Theo Jellema, Ned
zo 28	20u30	Mechelen, St.-Romboutskathedraal : Peter Pieters m.m.v. Brassband Midden-Brabant o.l.v. J. van der Roost.
di 30	20u	Brussel, St.-Michielskathedraal : P. Crivalhoro, (I).

SEPTEMBER

vr 02	12u45	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Benoit Mernier
vr 09	12u45	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Nico De clerck
vr 16	12u45	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Jean Wolfs Ned
vr 16		Wimmertingen, St.-Niklaaskerk : Bernard Focroulle m.m.v. G. De Reyghere
za 17	20u	Knokke, Dominikanenkerk : Rudy Vander Cruysen m.m.v. J. Wayenberg, klarinet
za 17	20u30	Sinaai, St.-Catharinakerk : Willem Ceuleers
zo 18	16u	O.-L.-Vrouw-Lombeek : Hans Otto (D), m.m.v. R. Bloch, cello
vr 23	12u45	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Jean Rotthier
zo 25	16u	O.-L.-Vrouw-Lombeek : Luc Ponet, m.m.v. «Beaux Arts Brass Quintet»
vr 30	12u45	Antwerpen, O.-L.-V.-kathedraal : Anne Froidebise.

Ter bespreking

CD : ERIC HALLEIN, symphonische orgelmuziek uit Vlaanderen.

uitgave : ja. J. Sterckx - referentie : CDSE 92124

Met deze CD ontsluit organist Eric Hallein weerom een deel onbekende Vlaamse orgelmuziek. Zijn recital bevat werk van Willy Ostyn (toccata), Jacques Nicolas Lemmens (sonate «O Filii»), Flor Peeters (koraalbewerkingen), Kristiaan Van Ingelgem (intermezzo op «Jesu dulcis memoria»), Clément Loret (sonate op. 25) en Marinus de Jong (varianties op het volkslied «Pierlala»). De meeste van de geciteerde werken worden hier bovendien voor het eerst op CD vastgelegd. Het is een boeiend en belangrijk document geworden dat op een technisch gave en objectieve wijze door Eric Hallein wordt verklankt.

De titel : «symphonische orgelmuziek uit Vlaanderen» slaat, gezien de verscheidenheid van stijlen, maar op een deel van het ten gehore gebrachte programma. In het symfonische luik van de opname onderlijnen we de «re-creatie» van Clément Lorets sonate opus 25 : een illustere streekgenoot die na zijn opleiding bij J.N. Lemmens, als orgelleraar werkte in de «Ecole Niedermeyer» te Parijs. Clément Loret speelde samen met Widor, Guilman, Saint-Saëns en Franck op 6 maart 1868 het inauguratieconcert van het Cavallé-Coll orgel in de Notre-Dame te Parijs.

Met de keuze van het instrument uit de O.-L.-Vrouwkerk te Roeselare zijn we minder gelukkig. Zonder afbreuk te willen doen aan de kwaliteit ervan, is het klankbeeld van Forrest té ingrijpend gewijzigd door orgelbouwer Klais in 1960-1961. De «neo-barokke» klankgeving staat haaks op het 19de eeuwse klankbeeld, nodig om het belangrijk aandeel romantische partituren adequaat te vertolken.

In het bijhorend inlegboekje wordt een vrij uitvoerig artikel gepleegd over orgelmaker Filip Jacob Forrest. Enige toelichting over het programma met eventueel enkele biografische gegevens over de componisten leek ons wenselijk. Een nauwkeuriger en volledige opgave van de composities is onontbeerlijk.

Wie zijn orgeldiscografie wil verrijken met goede muziek van eigen bodem, mag niet aarzelen om deze te bestellen bij de firma Sterckx op het tel. nr. (051) 24.69.39 t.a.v. de heer Philip Wybo.

L.B.

Jean FELLOTT : L'ORGUE CLASSIQUE FRANÇAIS.

Nouvelle édition revue et augmentée par Dominique Fellot (1991)

Editions EDISUD, Aix-en-Provence 1993, 143 blz. 148 F.F.

De oorspronkelijke uitgave van dit boek dateert van 1962, en het heeft in die tijd nogal wat opschudding veroorzaakt omdat het in scherpe bewoordingen de toenmalige restauratiepolitiek in Frankrijk aan de kaak stelde. De bijzondere verdienste van het boek was echter dat het de aandacht vestigde op een aantal facetten van de Franse orgelbouw die tot dan toe door de organologie erg stiefmoederlijk waren behandeld, nl. mixtuursamenstellingen, mensuren, stemming, enz.

Overzichtsliteratuur over deze onderwerpen, en met name over meerkorige vulstemmen in Frankrijk, is ook nu nog erg schaars, zodat een heruitgave van het boek zeker welkom was.

Deze heruitgave door de zoon van de auteur is in feite een «bewerking», waarbij trouwens niet altijd duidelijk is wat oorspronkelijk is en wat werd toegevoegd. Fellot junior heeft daarbij het ongelukkige idee gehad de in de orgelbouw traditioneel gebruikte voetmaten te willen vervangen door een eigen maatstaf, een mysterieuze *factor «m»*, waarvan de juiste betekenis mij ondanks intensieve studie nog steeds niet erg duidelijk is... Het spijtige gevolg daarvan is dat de oorspronkelijk

duidelijke tabellen en grafieken werden vervangen door hopeloos ingewikkelde en quasi onleesbare cijfertabellen.

In feite wordt de toon al gezet in de inleidende pagina's, waar zoon Fellot erin slaagt simpele zaken, als bv. de intervalberekening in Cents, uit te leggen op een manier dat ze zo goed als onbegrijpelijk wordt; de argeloze lezer die dit boek ter hand neemt, krijgt dan ook het deprimerend gevoel dat hij van orgelbouw helemaal niets afweet... tot hij de oorspronkelijke uitgave ernaast legt.

Minstens even erg is het feit dat nergens correcties of aanvullingen werden aangebracht waar de oorspronkelijke tekst foutief of onvolledig was. Zo staan er in het hoofdstuk over de stemming storende fouten. Er worden mensovergelijkingen gemaakt zonder rekening te houden met de diapason : dat men op die manier de diameters van C-pijpen gaat vergelijken met pijpen die in werkelijkheid Cis, B of Bes geven, is blijkbaar niet doorgedrongen. Over de zin of onzin van dubbelkoren wordt niet gesproken. Het begrip «akoestische resultante», een belangrijk fenomeen bij het gebruik van meerkorige vulstemmen, wordt nergens duidelijk uitgelegd, terwijl men nu toch weet dat dit begrip een ruimere lading dekt dan wat men traditioneel differentieeltonen noemt.

Dominique Fellot is een electro-akoestisch ingenieur met een indrukwekkende staat van dienst, maar blijkbaar gespeend van de meest elementaire zin voor didactiek. Het is erg om zoiets te moeten zeggen, maar hij heeft het werk van zijn vader niet verbeterd of aangevuld maar integendeel hopeloos verknoeid. Ik kan de geïnteresseerde lezer dan ook slechts aanraden te trachten de oorspronkelijke uitgave van dit boek te bemachtigen, tenzij hij zin heeft in enkele weken (of maanden...) nutteloze hersengymnastiek.

Het boek is verzorgd uitgegeven en bevat een aantal fraaie foto's, maar dat is nu niet direct een reden om een boek over zo'n onderwerp te kopen.

Jos De Bie

Orgeltijdschriften

ARS ORGANI, Zeitschrift für das Orgelwesen herausgegeben von der Gesellschaft der Orgelfreunde e.V.

41. Jg. Nr 4 -Dezember 1993 : H.M. Balz : S. Reda und die Orgel, W. Hackel & W. Topp : Ein Orgelreisebericht aus dem Jahre 1847, W. Hackel : J.F. Schulze (1793-1858) : Verzeichnis seiner erhaltenen Orgeln. Sauer-Orgeln in Dom Berlin und in Bad Homburg.

42. Jg. Nr 1 - maart 1994 : M. Heinemann : Spätromantisch engagiert (H. Wunderlich 75. Geburtstag), K. Bieder, S. Guntermann & U. Kuhlage : Die digital- elektrische Trakturen. Chr. Grohmann : «500 Jahre Orgelbau in Hamburg».

CELESTA, Tijdschrift voor Muziekinstrumentenbouw, 8ste Jg. Nr 1 - jan 1994 : I. Wilske & W. Jurgenson : Een kijk op de balans tussen stabiliteit en snaarspanning bij vroege klavieren.

THE DIAPASON, An International Monthly Devoted to the Organ, the Harpsichord and Church Music

Nr 1009 - 84th Y. - December 93 : J. T. Kolmes & N. Mosby : Twentieth century Organ Music, J.P. Bernthal : Tradition and Innovation in the Chorale-based organworks of Distler and Reda.

85th. Y. - Nr 1010 - January 1994 : Catherine Crozier : 80 birthday tribute. Nr 1012 - March 1994 : J. Fesperman : Small organs - On Tradition Organbuilding in the U.S. Nr 1013 - April 1994 : H. Huestis : Organ-Net-Pipe Dreams Fulfilled, D.B. Brown : The published Organworks of H. Wunderlich.

GREGORIUSBLAD, Tijdschrift tot Bevordering van Liturgische Muziek, uitgave van de Ned. St.-Gregoriusvereniging

Jg. 117 - Nr 4 - december 1993 : J. de Wit : uitgangspunten voor de keuze van muziek voor de samenkomst in het crematorium, K. Middelhoff : Jan Valkestijn, F. Jespers : Frescobaldi en Kerll.

Jg. 118 Nr 1 - maart 1994 : J. de Wit : Muziek en crematiediensten, J. Valkestijn : Rooms-katholieke kerkmuziek in Engeland.

L'ORGANISTE, Organe de l'Union Walonne des Organistes.

25ste Jg. -Nr 100 - 1993/4 : J.P. Felix : L'Orgue J.B. le Picard de Beau-fays, - L'Orgue Pereboom - Leyser d'Heure-le-Romain, - L'Ancien orgue E.F. van Peteghem couvent des Frères Alexiens (aujourd'hui Comman-derie d'Alden Biezen).

26ste Jg. - Nr 101 - 1994/1 : L. De Vos : L'Orgue de Clavier serait-il l'œuvre la plus ancienne des frères Molingen ? J.P. Felix : Quel fut le sort de l'orgue de l'abbaye Norbertine de Heylisse ? P. Drauth : La mémoire de Dom Paul Benoît, o.s.b., compositeur et organiste.

ORGANIST EN EREDIENST, Maandblad van de Gereformeerde Or-ganistenvereniging

Nummer 1 - januari 1994 : J. Vis : Orgel en organisten in Alkmaar voor 1572, Nummer 2 - februari 1994 : M. Breij : Orgelwerken van F. Mendelssohn-Bartholdi, B. Wisgerhof : Een nieuw Van Vulpenorgel in Lexmond. Nummer 3 - maart 1994 : M. Breij : Op weg naar een goede rechtspositie van de kerkmusicus, B. Wisgerhof : Het Van Oeckelen-orgel in de Grote of St.-Clemenskerk te Steenwijk.

Nr 4 - april 1994 : B. Wisgerhof : Een orgel uit Bachs tijd : het Continus-orgel in Abbenrode. Nr 5 - mei 1994 : K. Hoeksma : De Regelingen Kerkmuziek, P. van Dijk : Overwegingen bij een monu-mentaal Van Oeckelen-orgel uit 1861.

HET ORGEL, uitgave van de Nederlandse Organistenvereniging

89ste Jg. - Nr 12 - december 1993 : P. Ouwerkerk : Een nieuwe inter-pretatie van Bachs Passacaglia BWV 582, J.G.P.G. Boogaarts : Het orgel in de R.-K. parochiekerk St.-Martinus te Cuijk. 90ste jg. - Nr 1 - jan. 1994 : R. Maliepaard : Een compositieles van H. Ch. Koch, J. Raas : Het pedaalclavichord en de organist, P. Sevestre : Het orgel in het jaar 2000 - Nr 2 - feb. 1994 : R. Maliepaard : Een compositieles van H. Ch. Koch (2), J. Jongepier : Het orgel in de Domkerk te Roskilde (1) - Nr 3 - maart 1994 : K. Trapman : A. Schönbergs «Variations on a Recitative» voor orgel, J. Jongepier : het orgel in de Domkerk te Roskilde (2).

Nr 4 - april 1994 : B. van Oosten : De orgelsymfonieën van Ch. M. Widor, H. van der Harst : Het Loret-Maarschalkeerweerd-orgel te Geleen. Nr 5 - mei 1994 : E. Kooiman : de Kunst van het Musiceren (nieuw verschenen uitgave), H. Fidom : Revolutie in de Amsterdamse Krijtberg (restauratie van een romantisch orgel).

LA TRIBUNE DE L'ORGUE, Revue suisse romande

45ste Jg. - Nr 4 - december 1993 : G. Bovet : Les orgues au Mexique (3), E. Baechtold : Les accouplements dans la régistration des œuvres pour orgue de C. Franck, E. Pancino : les orgues de Venise.

46ste Jg. - Nr 1 - maart 1994 : E. Baechtold : De la régistration des œuvres pour orgue de C. Franck, spécialement en ce qui concerne les accouplements, E. Pancino : Les orgues de Venise (2).

Het orgel in het prullariament

Ter positionering een ruim citaat uit De Nieuwe Gazet van 14 april 1994 (artikel van parlamentsverslaggever B. Verhoye) : «*Het is algemeen bekend dat het Vlaams Blok in zijn rangen specialisten telt in diverse domeinen. Inzake media is de specia-list volksvertegenwoordiger Francis Van den Eynde uit Gent. De specialist verricht zijn specialiteit als volgt : hij gaat des avonds voor zijn scherm zitten en noteert moeilijke woorden. Vervolgens vraagt hij aan minister Weckx, die de BRTN onder zijn bevoegdheid heeft, wat die woorden betekenen. Dat resul-teert in heel wat vragen, want er zijn in onze taal veel moeilijke woorden. Minister Weckx verliest er zijn laatste haren bij, maar hij blijft beleefd. En probeert binnen de tijdslimiet te antwoor-den.. Zo wou de h. Van den Eynde onlangs weten welke de betekenis was van het woord extreem in het halfnacht-journaal van 13 februari. De journalist had het over de «extreme Inkatha-partij in Zuid-Afrika». De minister antwoordde dat zowel de extreemrechtse blanke Afrikaners als de conservatieve Inkatha-partij extreem werden genoemd in hun weigering om aan de verkiezingen deel te nemen.*

Aan zo een antwoord gaan vooraf : de vraag in de Vlaamse raad, de nota van de minister aan de BRTN, het opzoekings-werk bij de zender en het antwoord van de zender aan de mini-ster. Uren prutswerk voor niets. Het geeft te denken over lieden die de democratische beginselen misbruiken om de mediamensen op te zadelen met stapels nutteloos papierwerk en de Vlaamse Raad te beletten zich in deze benarde tijden met nuttiger werk bezig te houden».

Een extreem geval ? Een Belgenmop ? Dat dacht U maar.

Het volstaat de naam Weckx te vervangen door Sauwens en de naam Van den Eynde door Barbé, om een even smeugig verhaaltje te bekomen. Hier zoekt de groene specialist moeilijke woorden uit de orgelwereld (wat een eer... !). Het begint met de gemakke-lijke vraag hoeveel orgels er beschermd zijn als monument. Hier niet zoveel «uren prutswerk voor niets», want het antwoord was reeds in 1991 geboekstaafd in «Orgels van Vlaanderen», door Sauwens' voorganger uitgebreid aan de pers voorgesteld. Desalniettemin moeten de opdrachtgevers van Barbé vlugzout

laten aanrukken wanneer ze vernemen hoe weinig orgels er nog aan de waakzaamheid van het Bestuur Monumenten en Landschappen (dat zij in hun achterkeukens gemeenzaam het kreM&Lin noemen) ontsnappen.

De barbier laat zich niet inzeppen en onketent een pandemonium van lastige en listige vragen over het aantal bekwame orgelmakers in ons land, hoe rijk deze laatsten reeds geworden zijn van al dat staatsmanna, en hoeveel minuten per uur des ministers ambtenaren zich met hun papieren dan wel met orgels bezighouden.

Een jaar en 36 vragen verder gooit schoolmeester Barbé op 1 april 1994 zijn ultiem hallucinant vraagstuk in het parlementair halfroond «Kent de heer Minister de mensuren, het gewicht en de samenstelling van alle Voix Céleste-pijpen, gemeten bij een temperatuur van 14,5° C, deel uitmakend van voor bescherming vatbare orgels zich bevindend in niet-beschermde gebouwen bestemd voor de openbare eredienst en opgericht tussen 15 september 1894 en 31 maart 1994, in een straal van 28,7 km rond het arrondissement Ninove-Erwetegem?».

In Brussel kunnen de twee topinformatici waarover het BML in al zijn vooruitziendheid beschikt nog net verhinderen dat het main-frame van de hele Vlaamse Administratie geruïneerd wordt. Het Geacht Lid van de parlementaire vergadering krijgt zijn antwoord. Per vrachtwagen.

P. R.